

PYESLƏR DİQQƏTDƏN KƏNAR QALAN QADIN
(Dördpərdəli komediya)

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Lord İllinqvort
Ser Con Pontefrakt
Lord Alfred Rafford
Mister Kelvil
Arxidiakon (baş keşiş) doktor Dobeni
Cerald Arbetnot
Farker – nökər
Frensis – nökər
Ledi Hanstenton
Ledi Kerolayn Pontefrakt
Ledi Statfild
Missis Ollonbi
Miss Ester Vorsley
Alisa – xidmətçi
Missis Arbetnot

Birinci pərdə. Hanstentonlar ailəsinin malikanəsi. Balkonun qabağındakı çəmənlik

İkinci pərdə. Hanstentonların qonaq otağı

Üçüncü pərdə. Hanstentonların zalı

Dördüncü pərdə. Missis Arbetnotun evi. Qonaq otağı

Hadisələr müasir dövrdə baş verir.

Şir şəhəri

BİRİNCİ PƏRDƏ

Hanstentonların malikanəsi. Balkonun qabağındakı çəmənlik. Ser Con və ledi Kerolayn Pontefrakt, miss Ester Vorsley böyük bir qaraçöhrə ağacının altında oturublar.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, mənə, siz birinci dəfədir ingilis bağ evində qalırsınız, hə?

ESTER. Bəli, ledi Kerolayn.

LEDİ KAROLİN. Sizin Amerikada, deyilənə görə, bağ evləri, belə malikanələr yoxdur, hə?

ESTER. Var, amma çox azdır.

LEDİ KAROLİN. Sizde kənd varmı? Yəni bizdə buna kənd yerləri deyirlər...

ESTER (gülür). Ledi Kerolayn, bizim ölkəmiz dünyanın ən böyük ölkəsidir. Bizə məktəbdə öyrədirdilər ki, bəzi ştatlarımız böyüklüyünə görə bütövlükdə Fransa və İngiltərənin ərazisinə bərabərdir.

LEDİ KAROLİN. Ah! Təsəvvür edirəm sizdəki yelçəkənləri! (ser Cona) Con, şərfini bağlasana! Başım çıxmır, əgər şərfi bağlamırsansa, mən bunu niyə özümlə daşıyiram?

SER CON. Mənə soyuq deyil, Kerolayn.

LEDİ KAROLİN. Məncə, yox, Con! Hə, miss Vorsley, belə gözəl yer görmüşdünüz? Düzdü, ev bir qədər nəmişlikdir, özü də sizə deyim ki, dözülməz dərəcədə rütubəti var. Hərdən ledi Hanstenton adamları bura dəvət edəndə diqqətsizlik göstərir. (ser Cona) O qadın həlləm-qəlləm adamları xoşlayır! Lord İllinqvort, əlbəttə, görkəmli adamdır. Onunla görüşməyin özü bir şərəfdir. Amma o Parlamentin üzvü var e, mister Kettl...

SER CON. Kettl yox, əzizim, Kelvil...

LEDİ KAROLİN. Hə, o Kelvil, görünür, mötəbər adamdır. Hələ ondan heç kim heç nə eşitməyib; indiki dövrdə elə bu özü artıq adama çox şey deyir. Sizə deyim ki, missis Ollonbi ona o qədər də münasib deyil.

ESTER. Mənim missis Ollonbidən xoşum gəlmir. Xoşum gəlmir azdır, lap zəhləm gedir ondan.

LEDİ KAROLİN. Bilmirəm, vallah, miss Vorsley, sizin kimi əcnəbi qonaq üçün nə dərəcədə belə demək yaxşı səslənir; sizi dəvət ediblər ki, adamlarla tanış olasınız, onların birbaşa yaxşı, yaxud pis olmasını dilə gətirmək nə dərəcədə nəzakətli səslənir. Missis Ollonbi çox yaxşı ailəyəndir. O, lord Blakasterin bacısı qızıdır. Doğrudur, deyirlər ki, ərə getməmişdən qabaq o qız iki dəfə evdən qaçmışdır. Lakin siz özünüz də bilirsiniz, insanlar necə ədalətsizdirlər. Mən şəxsən inanıram ki, o, evdən bir dəfə qaçıb.

ESTER. Mister Arbetnot çox sevimlidir.

LEDİ KAROLİN. Ooo, əlbəttə! O bankda işləyən cavan oğlanı deyirsiniz də! Ledi Hanstenton çox yaxşı eləyib onu da dəvət edib; görünür, o gənc lord İllinqvortun da xoşuna gəlib. Amma bilmirəm bu Ceyn onun adı vəzifəsini böyütməklə yaxşı iş görürmü? Miss Vorsley, bizim vaxtımızda çörəkpulu qazanan adamları belə məclislərdə görməzdin. Bu, qəbulolunmaz hal hesab olunurdu.

ESTER. Amerikada məhz belə adamlara daha çox hörmət edirlər.

LEDİ KAROLİN. Buna şübhəm yoxdur.

ESTER. Mister Arbetnotun gözəl xasiyyəti var! O çox sadə, çox səmimi adamdır. Mənə elə gəlir ki, o, həyatda rast gəldiyim ən yaxşı xasiyyətli adamlardan biridir. Onunla tanış olmaq da bir imtiyazdır.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, İngiltərədə gənc qızın əks cinsin nümayəndəsi barədə belə ehtiras və şövqlə danışması ayıb sayılır. İngilis qadınları ərə gedənə qədər öz hisslərini gizlədirlər. Onlar evləndikdən sonra bu hissləri büruzə verirlər.

ESTER. Məgər İngiltərədə qızla oğlanın dostluq etməsinə icazə vermirlər?

Ledi Hanstenton əlində şal və baliş tutmuş nökrin müşayiəti ilə daxil olur.

LEDİ KAROLİN. Biz bunu arzuolunmaz hesab edirik. Ceyn, biz elə indicə danışdıq ki, nə yaxşı sizdə belə xeyirxah adamlar toplaşmış. Sizin seçmə insanları bir araya toplamaq kimi əla istedadınız var. Elə bil, vergidir verilib sizə.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim Kerolayn, siz necə də nəcib qadınsınız! Məncə, biz hamımız bir-birimizlə əla yola gedirik. Ümidvaram ki, bizim füsunkar amerikalı qonağımız da ingilis kənd malikanəsindən özüylə xoş xatirələr aparacaq. (Nökərə.) Frensis, balişı bura qoyun. Mənim şalımı da verin. Yox, şotland şalımı gətirin, şotland şalımı!

Nökər şalın dalınca çıxır. Mister Cerald Arbetnot daxil olur.

CERALD. Ledi Hanstenton, sizə xoş xəbər gətirmişəm. Lord İllinqvort indicə mənə təklif elədi ki, onun köməkçisi olum.

LEDİ HANSTENTON. Köməkçisi? Doğrudan, Cerald, bu lap əla xəbər oldu ki! Bu, o deməkdir ki, sizin qarşınızda parlaq bir gələcək açılır. Sizin sevimli ananız çox sevinəcək. Gərək onu axşam bura gəlməyə razı salım. Cerald, necə bilirsiniz, ananız gələrmə? Bilirəm ki, o, heç yerə getmir, dilə tutmaq da bir fayda vermir.

CERALD. Oh! Məncə, gələcək, ledi Hanstenton. Əlbəttə, əgər bilsə ki oğluna yeni vəzifə təklif ediblər, gələr.

Nökər daxil olur, şalı gətirir.

LEDİ HANSTENTON. Mən ona bu barədə yazacağam və xahiş edəcəyəm ki, bura gəlsin. (Nökərə) Frensis, bir dəqiqə gözləyin. (Məktub yazır.)

LEDİ KAROLİN. Mister Arbetnot, sizin kimi gənc bir oğlan üçün əla başlanğıcdır!

CERALD. Həqiqətən elədir, ledi Kerolayn. İnanıram ki, mən etimadı doğrulda biləcəyəm.

LEDİ KAROLİN. Mən də buna inanıram.

CERALD (Esterə). Miss Vorsley, siz heç məni təbrik etmədiniz?!

ESTER. Siz buna çox sevinirsiniz?

CERALD. Əlbəttə, sevinirəm! Bu, mənim üçün hər şey deməkdir: indiyədək xəyal etdiyim ümidlərim gerçəkləşir.

ESTER. Həyatda hər şey ümidlə bağlıdır. Həyat elə ümid deməkdir.

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, məncə, lord İllinqvort diplomatik işə can atır. Yəqin ki, onu Vyanaya göndərəcəklər. Lakin bu xəbər düz çıxmaya da bilər.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, məncə, İngiltərənin xaricdəki təmsilçisinin subay olmasına yol verməzlər. Bu, məsələni bir qədər qəlizləşdirə bilər.

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, narahat olmayın. İnanın ki, siz əbəs yerə narahat olursunuz. Bundan başqa, deyim ki, lord İllinqvort hər vaxt evlənə bilər. Mən ümid edirdim ki, o, ledi Kelso ilə evlənəcək. Lakin məncə, o deyirdi ki, Kelsonun ailəsi böyükdür. Ya da deyəsən, ayaqları böyükdür deyirdi? Nəsə, ikisindən biri idi, unutmuşam. Lakin mən çox təəssüf edirəm. O qadın, elə bil, səfir arvadı olmaq üçün yaranmışdı.

LEDİ KAROLİN. Hə, elədir, Kelsonun ad-soyadları yadda saxlamaq, adamların sifətini isə unutmaq kimi əntiqə qabiliyyəti var.

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, bu ki təbiidir, elə deyil? (Nökərə) Henriyə deyin ki, cavabı da gözləsin. Cerald, mən sizin sevimli ananıza bir neçə cümlə yazdım; sizin işinizlə bağlı yaxşı xəbəri və onun mütləq nahara gəlməsini arzuladığımızı da yazdım.

Nökər çıxır.

CERALD. Siz çox alicənab qadınsınız, ledi Hanstenton. (Esterə) Miss Vorsley, bir az gəzişəkmi?

ESTER. Məmnuniyyətlə. (Ceraldla birlikdə çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Mən Cerald Arbetnot üçün çox sevinirəm. Axı o, mənim havadarımdır. Həm də mən çox məmnunam ki, lord İllinqvort mənim heç bir müdaxiləm, yaxud eyhamım olmadan özü ona iş təklif edib. Heç kəs ondan nəşə xahiş olunmasını sevmir. Yadıma gəlir ki, zavallı Şarlotta Paqdeni cəmiyyət bir vaxt tamamilə təcrid etdi; çünki o, elə kimi görürdü, ona öz fransız mürəbbiyəsini təklif edirdi.

LEDİ KAROLİN. Hə, Ceyn, mən də o mürəbbiyəni görmüşdüm. Ledi Paqden onu bizə göndərmişdi. Hələ Elinordan əvvəl idi. Mürəbbiyə çox gözəl idi və mötəbər evlərdə işləmək üçün təhlükəliydi. Düşünürəm ki, ledi Paqden bunu ondan yaxasını qurtarmaq üçün istəyirdi.

LEDİ HANSTENTON. Hə, onda məsələ aydındır.

LEDİ KAROLİN. Con, çəmənlük sənin üçün çox rütubətli olar. Yaxşı olar ki, gedib çəkmələrini geyinəsən.

SER CON. Mənə belə rahatdır, Kerolayn. Narahat olma!

LEDİ KAROLİN. Con, mən səndən yaxşı bilirəm. Sözümə qulaq as! Dediymi elə!

Ser Con durub gedir.

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, siz onun nazı ilə çox oynayırsınız. Lap ərköyünləşdirirsiniz onu! (Missis Ollonbi və ledi Statfild daxil olurlar. missis Ollonbiyə.) Hə, əzizim, park xoşunuza gəldimi? Deyirlər, ağacları çox yaxşıdır.

MİSSİS ALLONBİ. Ah! Ledi Hanstenton, ağaclara söz ola bilməz! Möcüzədir!

LEDİ STATFİLD. Hə, hə, elədir, çox gözəldir!

MİSSİS ALLONBİ. Bütün hallarda mənə elə gəlir ki, əgər mən kənddə altıca ay yaşasaydım, elə maraqsız olardım ki, heç kəs mənə baxıb maraq göstərməzdi.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, sizi əmin edirəm ki, kəndin belə bir təsiri yoxdur.

Götürək Meltorpu, heç buradan iki mil deyil, o kənddən olan ledi Belton lord Fezersdalla qaçdı. Hadisə mənim yaxşı yadımdadır. Yazıq lord Belton üç gün keçmədi ki, öldü; bilinmədi sevincdən ürəyi partladı, yoxsa podaqradan.

Yadımdan çıxıb nədən öldü! O vaxt bizdə çoxlu qonaq vardı, bura yığışmışdıq, hamı elə bu hadisədən danışdı.

MİSSİS ALLONBİ. Düşünürəm ki, qaçmaq qorxaqlıq əlamətidir. Bu, o deməkdir ki, sən təhlükədən qaçırsan. Bizim həyatımızda isə təhlükə çox nadir hallarda baş verir.

LEDİ KAROLİN. Mənim müşahidəmə görə, indiki müasir gənc qadınların əsas məqsədi odla oynamaqdır.

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Kerolayn, odla oynamağın birinci şərti yanmamaqdır. O adamlar yanır ki, onlar oyunun qaydalarını bilmirlər.

LEDİ STATFİLD. Bəli, anlayıram. Bunu bilmək çox faydalıdır.

LEDİ HANSTENTON. Əziz missis Ollonbi, bilmirəm belə bir nəzəriyyə ilə dünya necə yola gedəcək!

LEDİ STATFİLD. Ah! Dünya kişilər üçün yaranıb, qadınlar üçün yox!

MİSSİS ALLONBİ. Ooo, belə deməyin, ledi Statfild. Biz kişilərdən daha yaxşı vaxt keçiririk. Kişilərə nisbətən qadınlara daha çox şey qadağandır.

LEDİ STATFİLD. Elədir, tamam doğru deyirsiniz. Bu heç mənim ağıma gəlməmişdi.

(Ser Con və mister Kelvil daxil olurlar.)

LEDİ HANSTENTON. Hə, mister Kelvil, işinizi qurtardınız?

KELVİL. Bu günlük yazı işlərimi bitirdim, ledi Hanstenton! Çox çətin bir iş idi.

Müasir ictimai xadim indi özünü gərgin işə verməlidir, çox gərgin işləməlidir; və onun gərgin əməyinin qiymətləndirilməsinə də inanmıram.

LEDİ KAROLİN. Con, çəkmələrini geyindin?

SER CON. Hə, canım, geyindim!

LEDİ KAROLİN. Yaxşı olar ki, bura, mənim yanıma gələsən, Con! Bura daha çox kölgə düşür.

SER CON. Mən tamam rahatam, Kerolayn. Narahat olma.

LEDİ KAROLİN. Məncə, yox! Dedim ki, gəl yanımda otur! (Ser Con ayağa durub yerini dəyişir.)

LEDİ STATFİLD. Mister Kelvil, bu gün nədən yazırdınız?

KELVİL. Adi bir mövzudan, ledi Statfild! Əxlaqi təmizlikdən...

LEDİ STATFİLD. Belə bir mövzudan yazmaq, yəqin, çox maraqlı olar?

KELVİL. Əlbəttə. Bizim günlərdə belə bir mövzunun çox böyük ümumxalq əhəmiyyəti var. Fikrim var ki, parlament sessiyası başlamazdan əvvəl bu məsələ ilə bağlı öz seçicilərim qarşısında çıxış eləyim. Hesab edirəm ki, ölkənin yoxsul sinfinin nümayəndələri daha yüksək mənəvi dəyərlərə nəzərəcarpacaq dərəcədə maraq göstərirlər.

LEDİ STATFİLD. Nə yaxşı! Onlar necə də nəcibdirlər!

LEDİ KAROLİN. Mister Kettl, siz qadınların siyasətlə məşğul olmalarına tərəfdarsınız?

SER CON. Kelvil, əzizim, Kelvil!

KELVİL. Ledi Kerolayn, qadınların siyasi həyatımıza təsirinin günbəgün artması sabahımıza ümid doğurur. Qadınlar həmişə mənəviyyatın – həm ictimai, həm də fərdi əxlaqın tərəfindədirlər.

LEDİ STATFİLD. Bunu sizdən eşitmək çox-çox xoşdur!

LEDİ HANSTENTON. Ah, əlbəttə! Qadınların mənəvi ləyaqəti! Bax bu çox vacib məsələdir. Kerolayn, məncə, hörmətli lord İllinqvort qadınlarda mənəvi keyfiyyətləri lazımınca dəyərləndirmir!

Lord İllinqvort daxil olur.

LEDİ STATFİLD. Deyirlər, lord İllinqvort çox əxlaqsız adamdır.

LORD İLLİNQVORT. Ledi Statfild, onu kim deyir, hansı adamlar deyir?

Görünür, o biri dünyanın adamlarıdır. Bu dünyanın adamları ilə isə mən çox yaxşı münasibətdəyəm. (Missis Ollonbinin yanında oturur.)

LEDİ STATFİLD. Mənim tanıdığım hər kəs deyir ki, siz tərbiyəsiz adamsınız.

LORD İLLİNQVORT. Bizim dövrdə adamlar özlərini çox dəhşətli aparırlar: insanın dalınca əsl həqiqəti deyirlər.

LEDİ HANSTENTON. Ledi Statfild, hörmətli lord İllinqvort tamam ümitsizdir.

Nə qədər çalışdımsa, onu düzəldə bilmədim, buna görə də daha buna cəhd də göstərmirəm. Bundan ötrü gərək direktorlar şurası və ödənişli katibi olan xeyriyyə

cəmiyyəti yaradasan. Lord İllinqvort, sizin artıq katibiniz var, elə deyilmi? Cerald Arbetnot bizə dedi ki, ona vəzifə təklif etmisiniz. Nə xeyirxah iş görmüsünüz!

LORD İLLİNQVORT. Ooo, belə deməyin, ledi Hanstenton! Xeyirxahlıq qorxulu sözdür. Gənc Arbetnot ilk baxışdan çox xoşuma gəlmişdi; düşünürəm ki, o, mənim axmaq-axmaq düşündüyüm işlərdə mənə çox yararlı köməkçi olacaq.

LEDİ HANSTENTON. O, sevimli bir gəncdir, anası isə mənim ən əziz rəfiqələrimdən biridir. İndicə bizim amerikalı gözəlçəylə gəzməyə çıxdı.

Doğrudan, o qız çox gözəldir, elə deyilmi?

LEDİ KAROLİN. Hətta ifrat gözəldir! Bu amerikalı gözəlçələr bütün yaxşı adaxlıları ovlayırlar. Niyə axı onlar öz evlərində oturub qalmırlar? Axı həmişə bizə deyirlər ki, Amerika qadınlar üçün cənnəti-məkandır.

LORD İLLİNQVORT. Tamam doğru deyirlər, ledi Kerolayn. Elə buna görə də Həvva kimi onlar da çalışırlar ki, oradan qaçıb getsinlər.

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsleyin valideynləri kimdir?

LORD İLLİNQVORT. Təəccüblü olsa da, amerikalı qadınlar öz valideynlərini gizlədirlər.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, nə demək istəyirsən? Miss Vorsley yetim qızıdır, Kerolayn. Onun atası, mənəcə, milyoner, ya da filantrop, hər halda, ikisindən biri olub; mənim oğlum Bostonda olanda o qızın atası oğluma çox böyük qonaqpərvərlik göstərib. Düzü, bilmirəm o, pullarını necə qazanıb...

KELVİL. Mənəcə, o, qazancını Amerika manufakturasından götürüb.

LEDİ HANSTENTON. Amerika manufakturası nədir belə?

LORD İLLİNQVORT. Amerika romanları...

LEDİ HANSTENTON. Çox qəribədir!.. Nə olar, miss Vorsleyin var-dövlətinin haradan gəlməsindən asılı olmayaraq mənim ona çox böyük hörmətim var. O qız qeyri-adi dərəcədə çox qəşəng geyinir. Bütün amerikalı qadınlar yaxşı geyinirlər. Onlar əyin-başlarını Parisdən alırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Hanstenton, deyirlər, yaxşı amerikalılar “öləndən” sonra Parisə gedirlər.

LEDİ HANSTENTON. Doğrudanmı? Bəs pis amerikalılar “öləndən” sonra hara gedirlər?

LORD İLLİNQVORT. Ooo, onlar da Amerikaya gedirlər.

KELVİL. Lord İllinqvort, görürəm siz Amerikanı lazımı qədər qiymətləndirmirsiniz. Amerika çox gözəl ölkədir; xüsusilə nəzərə alsaq ki cavan ölkədir.

LORD İLLİNQVORT. Amerikanın cavanlığı onun ən qədim ənənələrindən biridir. Artıq onun üç yüz yaşı var. Amma amerikalılara qulaq asanda adama elə gəlir ki, onlar hələ körpəlik çağlarını yaşayırlar. Lakin mədəniyyətə gəlincə, deməliyəm ki, onlar hələ uşaqlıq dövründədirlər.

KELVİL. Şübhəsiz, Amerikanın siyasi həyatı çox korrupsiyalaşmış. Güman edirəm ki, siz bunu nəzərdə tutursunuz.

LORD İLLİNQVORT. Bəlkə də!

LEDİ HANSTENTON. Deyirlər, indi elə hər yerdə siyasət pis gündədir. Əlbəttə, İngiltərədə də eyni vəziyyətdir. Hörmətli mister Kardyu, sadəcə, ölkəni pis günə qoyub. Bilmirəm missis Kardyu bunu necə rəva görür? Lord İllinqvort, əminəm ki, siz savadsız kütləni seçkidə səsverməyə buraxmağı məqbul saymazsınız.

LORD İLLİNQVORT. Məncə, elə yalnız onları seçkiyə buraxmaq lazımdır.

KELVİL. Lord İllinqvort, siz siyasətdə kimin tərəfindəsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Mister Kelvil, heç vaxt heç kim heç nəyin tərəfində durmamalıdır. Kiminsə tərəfini saxlamaq səmimiyyətin başlanğıcıdır, onun dalınca da addımbaaddım ciddilik irəliləyir; nəticədə insan zinhara gəlir bundan. Bununla belə, Ümumilər Palatası mahiyyətinə görə zərərsiz qurumdur.

Qanunvericilik yolu ilə insanları yaxşılığa, cəsarətliyə gətirib çıxarmaq olmaz; bu, elə özü də nəşə yaxşı bir şeydir.

KELVİL. Amma siz Ümumilər Palatasının yoxsul təbəqənin iztirablarına həmişə biganə qaldığını inkar edə bilməzsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Bu da onun xəstəliyidir və ümumiyyətlə, bu, əsrin bəlasıdır. İnsan gərək canlı həyatın sevincinə, gözəlliyinə, rəngarəngliyinə şərik olsun. Həyatın yara və zillətlərindən nə qədər az danışsan, bir o qədər yaxşıdır, mister Kelvil.

KELVİL. Axir ki, ist end hələ də vacib problem olaraq qalır.

LORD İLLİNQVORT. Elədir ki var! Bu, köləlik problemdir. Biz isə bu problemi qulları əyləndirməklə həll etməyə çalışırıq.

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, sizin dediyiniz kimi, ucuz əyləncə yolu ilə çox iş görmək olar; bizim hörmətli doktor Dobeni, buradakı pastorumuzu deyirəm, qışda kasıblar üçün əla əyləncə gecələri düzəldir. Qışda kasıblara başqa vasitələrlə də köməklik etmək olar; məsələn, onlara sehri lampalar göstərmək olar, yaxud hər hansı bir missionerin moizələrinə qulaq asmağı təşkil etmək olar, ya da buna oxşar tədbirlər həyata keçirməklə xeyriyyəçilik əyləncələrinin sayını artırmaq olar.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, mən kasıblar üçün bu cür əyləncəli xeyriyyə tədbirlərinin qəti əleyhinəyəm; adyal və daş kömürlə təmin eləsən – kifayətdir. Varlılar üçün əyləncəli məşğuliyyətlər, onsuz da, yetərlidir. Bizim zamanədə əsas məsələ sağlamlıqdır. Bu isə qeyri-sağlam istiqamətdir, inanın, qeyri-sağlam yoldur.

KELVİL. Ledi Kerolayn, siz çox düz deyirsiniz.

LEDİ KAROLİN. Məncə, elə həmişə düz deyirəm.

MİSSİS ALLONBİ. “Sağlamlıq” sözündən zəhləm gedir.

LORD İLLİNQVORT. Bizim dildə ən axmaq sözdür; amma gör sağlamlıq barədə təsəvvürlər camaatın arasında necə yaxşı yayılıb. İngilis kəndlisi bütün günü tülkü qovur; əti yeməli olmayan heyvanın dalınca səsini çıxarmadan qaçır.

KELVİL. Lord İllinqvort, mənim sizə bir sualım var: siz Lordlar Palatasını Ümumilər Palatasından daha mükəmməl qurum hesab edirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, əlbəttə! Biz Lordlar Palatası olaraq heç vaxt ictimai rəylə qarşılaşmırıq. Bu da bizi mədəni institut kimi göstərir.

KELVİL. Siz ciddi deyirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə ciddi deyirəm, mister Kelvil. (Missis Ollonbiyə) İndi adamlarda pis bir vərdiş yaranıb: öz fikirlərini bölüşəndən sonra adamdan soruşurlar ki, bu fikrin ciddidir, ya yox. Ehtirasdan başqa heç bir şey ciddi deyil. Ağıl indinin özündə də ciddi şey deyil və heç vaxt da ciddi olmayıb. O, sadəcə, bir alətdir, musiqi aləti, sən də onu çalırsan, vəssalam. Zənnimcə, ağılın ən ciddi forması mənim tanıdığım Britaniya ağılıdır. Savadsızlar isə Britaniya ağılının üstündə baraban çalırlar.

LEDİ HANSTENTON. Baraban haqqında nə dediniz, lord İllinqvort?

LORD İLLİNQVORT. Mən, sadəcə, missis Ollonbiyə London qəzetlərində baş məqalələrin xülasəsini söyləyirdim.

LEDİ HANSTENTON. Siz qəzetlərdə yazılanların hamısına inanırsınız?

LORD İLLİNQVORT. İnanıram. İndi, onsuz da, yalnız o şeylər baş verir ki, onlara inanmaq qeyri-mümkündür. (Missis Ollonbi ilə birlikdə qalxır.)

LEDİ HANSTENTON. Missis Ollonbi, gedirsiniz?

MİSSİS ALLONBİ. Bağçaya düşürəm. Lord İllinqvort mənə dedi ki, orada qəşəng bir səhləb çiçəyi var – lap yeddi ölüm günahı kimi bir çiçəkdir.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, mənə, orada beləsi yoxdur. Gərək bağbanla danışam.

Missis Ollonbi və Lord İllinqvort çıxırlar.

LEDİ KAROLİN. Maraqlı tipdir bu missis Ollonbi!

LEDİ HANSTENTON. O, bəzən öz acı dilini qarnında saxlaya bilmir.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, məgər missis Ollonbi tək-cə bunu nəzarətdə saxlaya bilmir?

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, Kerolayn, güman ki, bu belədir. (Lord Alfred daxil olur.) Ooo, əziz lord Alfred, gəlin bura, gəlin burada oturun. (Lord Alfred ledi Statfildin yanında oturur.)

LEDİ KAROLİN. Ceyn, siz elə ucdantutma hamıya inanmaq istəyirsiniz. Amma bu, böyük səhvdir.

LEDİ STATFİLD. Ledi Kerolayn, siz, doğrudanmı, belə fikirdəsiniz ki, həyatda heç kəmə inanmaq lazım deyil?

LEDİ KAROLİN. Məncə, belə etsən, başın salamat olar, ledi Statfild. Əlbəttə, gərək biləsən ki, o adam həqiqətən yaxşı adamdır. Amma bizim zəmanədə bu çox çətin məsələdir. Adamları tanımaq olmur.

LEDİ STATFİLD. Eh, indi o qədər dedi-qodu, o qədər qeybət var ki!

LEDİ KAROLİN. Lord İllinqvort dünən gecə mənə dedi ki, hər bir dedi-qodunun mayası yaxşıca sınınmış tərbiyəsizliklə yoğrulub.

KELVİL. Lord İllinqvort, əlbəttə, gözəl insandır; amma mənə elə gəlir ki, onun çatışmayan cəhəti budur ki, o, həyatın nəcibliyi və təmizliyinə olan inamdan məhrumdur; bu isə bizim əsrdə ən vacib keyfiyyət sayılır.

LEDİ STATFİLD. Elədir, elədir, çox vacib keyfiyyətdir, çox vacibdir!

KELVİL. Məndə belə bir təsəvvür yaranır ki, o, ingilis ailə həyatının bütün gözəlliklərini qiymətləndirmək iqtidarında deyil. Mən deyərdim ki, o, bu məsələyə münasibətdə yadelli baxışlarla zəhərlənib.

LEDİ STATFİLD. Ailə həyatından gözəl nə ola bilər, hə?

KELVİL. Bizim ailə həyatının əsasını ingilis əxlaqı təşkil edir, ledi Statfild. Biz bunsuz qonşularımız kimi olardıq.

LEDİ STATFİLD. Belə olsaydı, necə də kədərli görünərdik! Elə deyil?

KELVİL. Bundan başqa, lord İllinqvortun bir cəhətini də qeyd edirəm: o, qadına, sadəcə, oyuncaq kimi baxır. Lakin mən heç vaxt qadına oyuncaq kimi baxmamışam. Qadın kişinin düşünən dostu, köməkçisidir: həm ictimai, həm də şəxsi həyatda. Qadın olmasaydı, biz əsl ideallarımızı unudardıq. (Ledi Statfildin yanında oturur.)

LEDİ STATFİLD. Bu sözləri eşitməyimə çox şadam, çox-çox şadam!

LEDİ KAROLİN. Siz evlisiniz, mister Kettl?

SER CON. Kelvil, əzizim, onun adı Kelvildir!

KELVİL. Bəli, ledi Kerolayn!

LEDİ KAROLİN. Uşaqlarınız var?

KELVİL. Var.

LEDİ KAROLİN. Neçə uşağınız var?

KELVİL. Səkkiz!

Ledi Statfild diqqətini lord Alfredə yönəldir.

LEDİ KAROLİN. Yəqin, missis Kettl uşaqlarla dəniz sahilində istirahət edir?
(Ser Con onun çiyinlərinə toxunur.)

KELVİL. Arvadım uşaqlarla istirahətdədir, ledi Kerolayn.

LEDİ KAROLİN. Əlbəttə, siz də onlara qoşulacaqsınız, eləmi?

KELVİL. Əgər ictimai işlərim imkan versə...

LEDİ KAROLİN. Sizin ictimai fəaliyyətiniz, yəqin ki, missis Kettlin ürəyincədir, hə?

SER CON. Kelvil, əzizim, onun adı Kelvildir!

LEDİ STATFİLD (lord Alfredə). Lord Alfred, o qızılı haşiyəli siqaretləriniz necə qəşəngdir; çox gözəldir, çox!

LORD ALFRED. Bunlar, həqiqətən, bahalı siqaretlərdir. Mən yalnız xirtdəyəcən borc içində olanda bunlardan çəkirəm.

LEDİ STATFİLD. Görünür, borc içində olmaq çox ağır, çox ağır bir dərddir, hə?

LORD ALFRED. İndiki zamanda gərək bir işlə məşğul olasan. Əgər mənim də borclarım olmasaydı, yəqin ki, düşünməyə də heç nə olmazdı. İndi kimi tanıyıramsa, öz dostlarım qarışıq, hamı borc içindədir.

LEDİ STATFİLD. Bəs borclu olduğunuz adamlar sizi narahat etmirlərmi? Yəqin, çox narahat edərlər, eləmi?

Nökər varid olur.

LORD ALFRED. Ooo, yox, yox! Axı onlar mənə yazırlar hər dəfə, mən ki yazmıram!

LEDİ STATFİLD. Çox, çox qəribədir!

LEDİ HANSTENTON. Ah, bax, Kerolayn, budur, məktub gəldi, missis Arbetnotdandır. Çox təəssüf, o, nahara gəlməyəcək. Amma axşam gələcək. Çox sevinirəm, doğrusu. O, elə sevimli qadındır ki! Onun xətti də gözəldir, iri, səliqəli... (Məktubu ledi Kerolayna verir.)

LEDİ KAROLİN (məktuba baxır). Ceyn, bir balaca qadın lətafəti çatmır!

Qadınlarda ən çox məni valeh edən yeganə cəhət qadınlıqdır, qadın lətafətidir!

LEDİ HANSTENTON (məktubu geri alır və stolun üstünə qoyur). Oh! Kerolayn, o qadın çox lətafətlidir, incədir, mehribandır, ləyaqətlidir. Kaş siz pastorun onun barəsində dediklərini eşidəydiniz; o hesab edir ki, kilsə pıxodunda missis Arbetnot onun sağ əlidir. (Nökər ona nəsə pıçıldayır.) Sarı Qonaq otağı. Hə, əzizlərim, gedə bilərikmi? Ledi Statfild, gəlin gedək çay içməyə.

LEDİ STATFİLD. Məmnuniyyətlə. (Onlar qalxıb çay otağına gedəndə ser Con ledi Statfildin plaşını əlinə götürür.)

LEDİ KAROLİN. Con! Sən yaxşı olar ki, o plaşı bacın oğluna ver götürsün! Mənim əl çantamı götürsənə!

Lord İllinqvort və missis Ollonbi varid olurlar.

SER CON. Əlbəttə, əzizim!

Çıxırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Qəribədir, kifir qadınlar həmişə ərlərini qısqanırlar, gözəl qadınlar isə heç vaxt qısqanmırlar.

LORD İLLİNQVORT. Gözəl qadınların vaxtı olmur. Onlar, sadəcə, özgə ərlərini qısqanmaqla məşğuldurlar.

MİSSİS ALLONBİ. Güman etmək olar ki, ledi Kerolayn bu uzun illər ərzində evlilikdən boğaza yığılıb! Axı ser Con onun dördüncü əridir!

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, tez-tez ərə getmək də bir şey deyil. İyirmillik sevgi romanı qadını məhv edir; o, xarabalığa bənzəyir. Lakin iyirmillik evlilik onu, sanki, ictimai binaya döndərir.

MİSSİS ALLONBİ. İyirmi il sevgi romanı! Belə bir şey olurmu?

LORD İLLİNQVORT. Bizim zəmanədə yox! Qadınlar çox ağıllı olublar! Sevgi romanını qadındakı yumor hissi qədər korlayan heç nə yoxdur!

MİSSİS ALLONBİ. Ya da kişidə yumor hissini olmaması...

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə düz deyirsiniz. Məbəddə gərək hamı ciddi olsun! Sitayış olunandan başqa!

MİSSİS ALLONBİ. Sitayış olunan kişidir, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. Qadınlar dizlərini çox gözəl əyirlər, kişilər bunu edə bilmir.

MİSSİS ALLONBİ. Siz ledi Statfildi nəzərdə tutursunuz?

LORD İLLİNQVORT. Sizi əmin edirəm ki, mən ledi Statfild barədə düz on beş dəqiqədir düşünürəm.

MİSSİS ALLONBİ. Yəni o qadın müəmmadır?

LORD İLLİNQVORT. O, müəmmadan daha çox şeydir! O qadın kefdir!

MİSSİS ALLONBİ. Kef, əhvali-ruhiyyə uzun sürmür.

LORD İLLİNQVORT. Əsas gözəllik də elə burasındadır.

Ester və Cerald varid olurlar.

CERALD. Lord İllinqvort, hamı məni təbrik edir... Ledi Kerolayn, ledi

Hanstenton... hamı. Güman edirəm ki, məndən yaxşı katib çıxacaq.

LORD İLLİNQVORT. Siz nümunəvi katib olacaqsınız, Cerald! (Onunla söhbət edir.)

MİSSİS ALLONBİ. Kənd həyatı necədir, xoşunuza gəldimi, miss Vorsley?

ESTER. Çox xoşuma gəlir.

MİSSİS ALLONBİ. London ziyafətləri üçün darıxmamısınız?

ESTER. London ziyafətlərini xoşlamıram.

MİSSİS ALLONBİ. Mənimsə çox xoşuma gəlir. Ziyafətlərdə ağıllı adamlar heç vaxt qulaq asmırlar, axmaqlar isə həmişə susurlar.

ESTER. Məncə, axmaq adamlar çox danışirlar.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, mən heç vaxt qulaq asmıram!

LORD İLLİŦQVORT. Əzizim, əgər siz mənim xoşuma gəlməsəydiniz, mən heç vaxt sizə o yeri təklif etməzdim. Buna görə də mən istəyirəm ki, siz həmişə mənim yanımda olasınız. (Ester Ceraldla gedir.) Əntiqə oğlandır Cerald Arbetnot!

MİSSİS ALLONBİ. Çox gözəl, doğrudan, çox gözəl oğlandır! Amma o amerikalı gözəlçədən heç xoşum gəlmir.

LORD İLLİŦQVORT. Niyə?

MİSSİS ALLONBİ. Dünən gecə mənə dedi ki, özü də lap astadan, onun cəmi on səkkiz yaşı var. Heç xoşum gəlmədi!

LORD İLLİŦQVORT. Yaşını gizlətməyən qadına heç vaxt inanmaq olmaz.

Yaşını söyləyən qadın nə desən danışa bilər.

MİSSİS ALLONBİ. O həm də puritandır...

LORD İLLİŦQVORT. Ah! Bax bu bağışlanmazdır artıq! Heç olmasa, kifir qadın puritan olsaydı, dərd yarıydı. Bu, onların yeganə bəraətidir. Amma bu amerikalı çox gözəl qızıdır. Mən, sadəcə, onun gözəlliyinə heyran olmuşam. (Altdan-altından missis Ollonbiyə baxır.)

MİSSİS ALLONBİ. Siz necə də pis adamsınız!

LORD İLLİŦQVORT. Siz kimə dediniz pis adam?

MİSSİS ALLONBİ. Bakirəliyə vurulan kişilərə!

LORD İLLİŦQVORT. Bəs pis qadınlar kimdir, görəsən?

MİSSİS ALLONBİ. Oh! O qadınlardır ki, kişilər heç vaxt onlardan doymurlar.

LORD İLLİŦQVORT. Siz özünüze qarşı həddən artıq amansızsiniz!

MİSSİS ALLONBİ. Onda bizə bir cins kimi tərif verin.

LORD İLLİŦQVORT. Sirsiz sfinkslər.

MİSSİS ALLONBİ. Bu tərif puritan qadınlara da aiddir?

LORD İLLİŦQVORT. Bilirsiniz, mən puritan qadınların mövcud olmasına inanmıram. Məncə, dünyada elə bir qadın yoxdur ki, ona göstərilən iltifatdan xoşlanmasın; bütün qadınların qılıqlı sözlərdən xoşu gəlir. Bax məhz bu, qadınları dəfəilməz dərəcədə cazibəli edir.

MİSSİS ALLONBİ. Yəni düşünürsünüz dünyada elə bir qadın tapılmaz ki, öpülməkdən imtina etsin?

LORD İLLİŦQVORT. Olsa da, cüzi sayda...

MİSSİS ALLONBİ. Miss Vorsley icazə verməz ki, siz onu öpəsiniz.

LORD İLLİŦQVORT. Siz əminsiz?

MİSSİS ALLONBİ. Qəti əminəm.

LORD İLLİŦQVORT. Necə fikirləşirsiniz, əgər mən onu öpsəm, nə edər?

MİSSİS ALLONBİ. Ya sizi məcbur edəcək onunla evlənəsiniz, ya da sizə yağlı bir şillə vuracaq. Yaxşı, əgər o, əlcəklərini sifətinizə çırpısaydı, bəs siz nə edərdiniz?

LORD İLLİŦQVORT. Yəqin ki, ona vurulardım.

MİSSİS ALLONBİ. Onda sizin onu öpməməyiniz məsləhətdir...

LORD İLLİNQVORT. Bu çağırışdır?

MİSSİS ALLONBİ. Yox, havaya atılan oxdur.

LORD İLLİNQVORT. Bilirsinizmi ki, mən istədiyimə həmişə nail oluram?

MİSSİS ALLONBİ. Bunu eşitməyimə təəssüflənirəm. Biz qadınlar, adətən, uğursuzlara pərəstiş edirik. Biz onların söykənəcək yeriyik.

LORD İLLİNQVORT. Siz qaliblərə sitayiş edirsiniz. Siz onlara sarılırsınız.

MİSSİS ALLONBİ. Biz dəfnə yarpaqlarından hazırlanmış çələnglərin onların daz başını gizlədirik.

LORD İLLİNQVORT. Qalibiyyət təntənəsi anından başqa, hər zaman onların sizə ehtiyacı var.

MİSSİS ALLONBİ. Qalibiyyət anında onlar maraqsız olurlar.

LORD İLLİNQVORT. Siz işvəli qadınsınız! (pauza)

MİSSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort, sizdə bir cəhət var ki, həmişə mənim xoşuma gələcək.

LORD İLLİNQVORT. Yalnız elə bircə cəhət? Amma mənim çatışmayan cəhətlərim çoxdur.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, onlara çox da üz verməyin. Qocalanda onlardan xilas ola bilərsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Mən qocalmaq niyyətində deyiləm. Qəlb qoca doğulur, lakin get-gedə cavanlaşır. Həyatın komediyası da budur.

MİSSİS ALLONBİ. Bədən isə cavan doğulur, sonradan qocalır. Bu da həyatın faciəsidir.

LORD İLLİNQVORT. Bəzən bu, komediya da olur. Nə isə... Yaxşı, hansı müəmmalı səbəbə görə mən sizin həmişə xoşunuza gələcəyəm?

MİSSİS ALLONBİ. Ona görə ki, siz heç vaxt mənə nəvaziş göstərməmişiniz!

LORD İLLİNQVORT. Mən heç vaxt başqa bir şey də etməmişəm.

MİSSİS ALLONBİ. Doğrudan? Bunu görməmişəm.

LORD İLLİNQVORT. Nə böyük səadət! Yoxsa hər ikimiz üçün faciə olardı.

MİSSİS ALLONBİ. Birlikdə bu faciədən sağ çıxardıq.

LORD İLLİNQVORT. İndi ölümdən başqa hər şeyə çarə tapmaq olar; və yaxşı nüfuz, addan başqa hər şeyə də dözmək olar.

MİSSİS ALLONBİ. Siz yaxşı adın, nüfuzun nə olduğunu bilirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Çoxsaylı xoşagəlməz hallardan biridir; mənim başıma heç vaxt gəlməyib!

MİSSİS ALLONBİ. Ola bilsin ki, gəldi.

LORD İLLİNQVORT. Niyə məni qorxudursunuz?

MİSSİS ALLONBİ. Siz o puritan qadını öpəndə deyərəm.

(Nökər varid olur.)

FRENSİS. Milord, Sarı Qonaq otağına çay verilib.

LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstentona deyin ki, bu saat gəlirik.

FRENSİS. Baş üstə, milord. (ÇIXIR.)

LORD İLLİNQVORT. Çay içməyə gedəkmi?

MİSSİS ALLONBİ. Siz belə sadə əyləncələri xoşlayırsınız?

LORD İLLİNQVORT. Sadə əyləncələrdən ötrü ölürəm. Kompleksi olanların sonuncu sığınacaq yeridir. Lakin istəsəniz, burada qala bilərik. Hə, gəlin burada qalaq. Qadınla kişi arasındakı Həyat Kitabı bağdan başlanır!

MİSSİS ALLONBİ. Və kəşflə bitir...

LORD İLLİNQVORT. Siz misilsiz dərəcədə qılınc oynadırsınız. Amma sizin məşq qılıncınızın ucu sürüşüb düşüb.

MİSSİS ALLONBİ. Maska hələ üzümdədir.

LORD İLLİNQVORT. O, sizin gözlərinizi daha da sevimli edir.

MİSSİS ALLONBİ. Təşəkkür edirəm. Gəlin gedək.

LORD İLLİNQVORT (stolun üstündə missis Arbetnotun məktubunu görür, götürür və konvertin üstünə baxır). Nə maraqlı xətdir! Bu, mənə uzun illər bundan qabaq tanıdığım bir qadının xəttini xatırladır.

MİSSİS ALLONBİ. Kim idi o qadın?

LORD İLLİNQVORT. Oh! Heç kim! Əhəmiyyəti yoxdur! Diqqəti cəlb edən qadın deyil! (Məktubu stolun üstünə tullayır və missis Ollonbi ilə artırmanın pilləkənlərini qalxır. Onlar bir-birinə gülümsünürlər.)

Pərdə enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Ledi Hanstentonun qonaq otağı. Nahardan sonra. Lampalar yanır. Qadınlar divanda oturublar.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, heç olmasa, bir qədər kişilərdən qurtulmaq can rahatlığımı!

LEDİ STATFİLD. Hə, hə! Kişilər bizdən əl çəkmirlər, elə hey təqib edirlər, elə deyil?

MİSSİS ALLONBİ. Təqib edirlər? Kaş belə olaydı.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MİSSİS ALLONBİ. Adamı yandıran odur ki, bu yaramazlar bizsiz də xoşbəxt ola bilirlər. Buna görə də düşünürəm ki, hər bir qadının vəzifəsi onları gözdən qoymamaqdır; bax nahardan sonrakı bu kiçik tənəffüsdən savayı heç bircə dəqiqə də olsun onları nəzarətsiz buraxmaq olmaz! Bunsuz biz yazıq qadınlar quruyub gedərik, tamam kölgəyə dönərik.

(Nökərlər qəhvə gətirirlər.)

LEDİ HANSTENTON. Kölgəyə dönərik, deyirsiniz, əzizim?

MİSSİS ALLONBİ. Bəli, ledi Hanstenton! Kişini əldə saxlamaq bilirsiniz necə yorucu işdir! Onlar hey çalışırlar ki, sivişib aradan çixsınlar.

LEDİ STATFİLD. Mənə elə gəlir ki, əslində, biz qadınlar həmişə onlardan qaçıb gizlənməyə çalışırıq. Kişilər çox amansız, qəddardırlar, onların qəlbi yoxdur.

Onlar öz güclərinə inanırlar və bu gücdən də yaxşıca istifadə edirlər.

LEDİ KAROLİN (qəhvə fincanını götürür). Kişilərlə bağlı nə boş-boş danışırsınız! Cəfəng söhbətlər edirsiniz! Əsas odur ki kişiyyə öz yerini göstərəsən və o gərək bunu bilsin, vəssalam!

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Kerolayn, bəs onun yeri haradır?

LEDİ KAROLİN. Hara olacaq? Arvadının böyrü! Kişi gərək arvadının yanında olsun!

MİSSİS ALLONBİ. Doğrudan? (Qəhvə götürür.) Bəs əgər o subaydırsa?

LEDİ KAROLİN. Əgər subaydırsa, onda özünə arvad axtarmalıdır. Lap biabırçılıqdır! İndi cəmiyyətdə o qədər subay var ki! Veyllənirlər! Gərək qanun qəbul edəsən ki, on iki ay müddətində bütün subay kişilər evlənməlidir!

LEDİ STATFİLD (qəhvədən imtina edir). Birdən, məsələn, o subay kişi ərli bir qadına vuruldu, onda necə?

LEDİ KAROLİN. Bu halda, ledi Statfild, onu gərək bir həftəliyə hansısa tərbiyəli ailədən çıxmış o qədər də gözəl olmayan hansısa qızla evləndirəsən ki, özgə mülkiyyətində gözü olmasın.

MİSSİS ALLONBİ. Bilmirəm bizim kimi qadınlara nə dərəcədə “özgə mülkiyyəti” demək olar? Bütün kişilər ərli qadınların mülkiyyətidir. Ərli qadınların mülkiyyətinin yeganə həqiqi tərfi budur. Biz ki heç kimə məxsus deyilik.

LEDİ STATFİLD. Oh, mən necə də sevinirəm bu sözləri eşitməyə! Nə yaxşı, nə yaxşı!

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, yəni siz doğrudanmı belə hesab edirsiniz ki, vəziyyəti qanunvericilik aktı ilə düzəltmək olar? Axı deyirlər, indi bütün evlilər subay kimi, bütün subaylar isə evli kimi yaşayırlar.

MİSSİS ALLONBİ. Düzünə qalsa, mən heç vaxt evli ilə subay kişini bir-birindən ayıra bilmirəm.

LEDİ STATFİLD. Oh, mənə, kişinin evli olub-olmadığını dərhal bilmək olur məsələn, mən dəfələrlə müşahidə eləmişəm ki, evli kişilərin gözlərində qəmli, kədərli ifadə var.

MİSSİS ALLONBİ. Mənim müşahidələrimə görə isə kişilər yaxşı ərdirsə, çox darıxdırıcı olurlar, yox, əgər pis ərdirlərsə, onda dəhşətli dərəcədə şöhrətpərəst, xudbin adamlardır.

LEDİ HANSTENTON. Hə də, deməli, belə çıxır ki, indi ər tayfası mənim cavan vaxtlarımdakı kimi deyil, onlar tamamilə dəyişiblər. Lakin mən qeyd etməliyəm ki, mənim yazıq Hanstentonum çox gözəl insan idi və onun qızıl xarakteri vardı.

MİSSİS ALLONBİ. Ah, mənim ərim veksəl kimi bir şeydir; mən onu görməkdən usanmışam.

LEDİ KAROLİN. Amma siz o vekseli hərdənbir təzələyirsiniz, elə deyilmi?

MİSSİS ALLONBİ. Ooo, yox, ledi Kerolayn! Mənim bircə dənə ərim olub, vəssalam! Görürəm, siz mənə həvəskar kimi baxırsınız.

LEDİ KAROLİN. Sizin baxışlarınıza baxanda adam təəccüb edir, vallah: necə olub ki, siz, ümumiyyətlə, ərə getmisiniz!?

MİSSİS ALLONBİ. Elə özüm də məəttəl qalmışam buna.

LEDİ HANSTENTON. Mənim əzizim, siz ailə həyatınızda çox xoşbəxtsiniz, bilirəm! Lakin siz öz xoşbəxtliyinizi başqalarından gizlətməyi xoşlayırsınız.

MİSSİS ALLONBİ. İnanın ki, Ernestə ərə getməkdə mən çox böyük səhv eləmişəm.

LEDİ HANSTENTON. Oh, yox, əzizim, yox! Mən onun anasını çox yaxşı tanıyırdım; o, Strattonlardan idi, Kerolayn! Lord Krolandın qızlarından biri...

LEDİ KAROLİN. Viktoriya Starttonu deyirsiniz? Hə, hə, çox yaxşı xatırlayıram. Səfeh bir sarışın qadın idi, buxağı da yox idi.

MİSSİS ALLONBİ. Aaa, Ernestin buxağı var! Onun çox enerjili çənəsi var, dördküncdür! Hətta mən deyərdim ifrat dördküncdür!

LEDİ STATFİLD. Doğrudan, siz düşünürsünüz ki, kişilərin çənəsi ifrat dördkünc ola bilər? Məncə, kişi gərək güclü görünsün, çox güclü! Onun çənəsi də kvadrat, tamam kvadrat şəkildə olmalıdır.

MİSSİS ALLONBİ. Onda siz gərək Ernestlə tanış olasınız, ledi Statfild! Amma xəbərdarlıq edirəm: o danışmağı sevmir.

LEDİ STATFİLD. Mən sakit təbiətli kişiləri sevirəm.

MİSSİS ALLONBİ. Ernest heç də sakit deyil. O, bütün günü danışır. Lakin danışmağı bacarmır. Nədən danışır – mən başa düşə bilmirəm. Mən artıq uzun illərdir ona qulaq asmıram.

LEDİ STATFİLD. Siz onu heç vaxt bağışlamamısınız, hə? Necə də kədərli mənzərədir! Elə həyat özü də başdan-başa kədərdir, elə deyilmi?

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Statfild, həyat, sadəcə, mauvais quart d'heure1-dir, bu on beş dəqiqə də xoşbəxt anlardan ibarətdir.

LEDİ STATFİLD. Hə, elə anlar olur, əlbəttə. Məgər mister Ollonbi bu anlarda nəsə bir səhv edib, ya çox, lap çox axmaq hərəkətə yol verib? O, sizə acıqlanıbmı? Bəlkə, sizə pis söz deyib, ya bəlkə, əsl həqiqəti söyləyib, hə?

MİSSİS ALLONBİ. Eee, yox, əzizim, belə şey olmayıb! Ernest həmişə təmkinini saxlayır. Məni əsəbiləşdirən amillərdən biri də budur. Adamı təmkinli olmaqdan başqa heç nə belə qıcıqlandırmır. Müasir kişilərin təmkinli xarakterində nəsə müsbət bir öküz xisləti var. Mən çox təəccüb edirəm buna: necə olur ki, biz qadınlar yalandan buna dözüürük.

LEDİ STATFİLD. Elədir, kişilərin müsbət xarakteri onu göstərir ki, onlar bizdən kobud, bizdən qəlbsizdirlər. Bu da çox vaxt ərlə arvad arasında baryer yaradır, elə deyilmi? Amma hər halda, yenə mənim üçün maraqlıdır, axı mister Ollonbi nə edib belə, hansı qələti eləyib?

MİSSİS ALLONBİ. İndiki belədir, qoy deyim: əgər siz mənə təntənəli surətdə söz versəniz ki söylədiklərimi hamıya və hər kəsə çatdıracaqsınız, deyərəm.

LEDİ STATFİLD. Təşəkkür edirəm, təşəkkür edirəm. Mən, təbii ki, çalışacağam əməl eləməyə.

MİSSİS ALLONBİ. Biz Ernestlə nişanlananda o, diz çöküb mənə and içdi ki, onun həyatında əvvəllər heç vaxt heç bir qadın olmayıb; o vaxt mən çox cavan idim və bunu sizə deməyə də ehtiyac yoxdur – ona inanmadım. Bədbəxtlikdən, mən bu barədə heç kəsdən bir şey soruşmadım. Evləndik və üstündən dörd-beş ay keçdi. Yalnız o zaman bildim ki, Ernest mənə əsl həqiqəti söyləyib. Bu cür etiraflar kişini maraqsız edir. Nəsə, daha orasını demirəm...

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MİSSİS ALLONBİ. Kişilər hər zaman çalışırlar ki, qadının ilk sevgisi olsunlar. Yəni qadın bakirə olsun, ondan əvvəl kişi görməsin. Bax onların da mənasız xudbinliyi budur. Biz isə, qadınlar, belə şeylərdə daha həssasıq. Biz kişinin sonuncu məhəbbəti olmaq istərdik.

LEDİ STATFİLD. Hə, nə demək istədiyinizi anlayıram. Çox gözəl, çooox, çooox gözəl...

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, yəni siz, doğrudanmı, demək istəyirsiniz ki, ərinizin həyatında heç vaxt başqa qadın olmadığı üçün onu bağışlaya bilmirsiniz, hə? Kerolayn, siz heç belə şey eşitmisiniz? Mən lap məəttələm.

LEDİ KAROLİN. Oh... Ceyn, indi qadınlar o qədər təhsilli olublar ki! İndi bizi heç nə heyrləndirməməlidir. Xoşbəxt nikahlardan başqa, əlbəttə! Bu da, mənəcə, nadir hallarda olur bizim dövrdə.

MİSSİS ALLONBİ. Sizin dedikləriniz keçmişdə qaldı.

LEDİ STATFİLD. Amma mənə deyiblər ki, belə şeylər orta təbəqələr arasında hələ də baş verir.

MİSSİS ALLONBİ. Bunlar elə orta təbəqəyə yaraşan şeylərdir!

LEDİ STATFİLD. Hə, elədir, lap düz deyir! Doğru deyirsiniz, yaraşır, yaraşır!

LEDİ KAROLİN. Ledi Statfild, əgər orta burjua təbəqəsi haqqında dedikləriniz həqiqətdirsə, onda bu, onlara şərəf gətirir ki! Amma çox təəssüf etmək lazımdır ki, bizim dairədə arvadlar həmişə özlərini yelbeyin aparırlar; göründüyü kimi,

onlara elə gəlir ki, bu, elə belə də olmalıdır. Məncə isə cəmiyyətdə uğursuz nigahların çoxalması da bu səbəbdəndir; bunu hamımız bilirik.

MİSSİS ALLONBİ. Bilirsiniz, ledi Kerolayn, arvadların yelbeyin olmasının bura qətiyyəni aidiyyəti yoxdur. Ailə daha çox ərin sağlamdüşüncəli olmasına görə dağılır. Axı qadın onu daim və inadla mükəmməl ağıllı varlıq kimi görmək istəyən kişiylə necə xoşbəxt ola bilər?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim!

MİSSİS ALLONBİ. Kişi – zavallı, kobud, ciddi, etibarlı və lazımlı kişi o cinsə məxsusdur ki, o artıq milyon illərdir rəşional, ağıllı olub. Artıq o özü ilə heç nə edə bilməz, yəni özündə heç nəyi dəyişə bilməz. Bu artıq onun qanındadır. Qadının tarixçəsi isə bir qədər başqadır. Biz qadınlar həmişə sağlam düşüncənin mövcudluğuna qarşı şairanə etiraz etmişik. Biz elə əvvəldən bu düşüncənin təhlükəsini görmüşük.

LEDİ STATFİLD. Hə, elədir, doğru deyir! Ərin sağlam düşüncəsi üzüntülü bir şeydir. Deyin görüm, siz ideal əri necə təsəvvür edirsiniz? Mənə elə gəlir ki, bunu sizdən eşitmək çox, lap çox faydalı olar.

MİSSİS ALLONBİ. İdeal Ər? Belələri, ümumiyyətlə, olmur! Bu anlayışın özü səhvdir.

LEDİ STATFİLD. Onda İdeal Kişi olsun! Məsələn, bizə olan münasibətlərində.

LEDİ KAROLİN. Yəqin ki, o, həddən artıq realist olmalıdır.

MİSSİS ALLONBİ. İdeal Kişi? İdeal kişi bizimlə İlahələrle danışdıqları kimi danışmalı, uşaqlarla necə rəftar edirsə, bizimlə də o cür rəftar etməlidir. O, bizim bütün ciddi xahişlərimizdən imtina etməli, bütün şıltaqlıq və ərköyünlüklərimizə də göz yummalıdır. O, hər zaman düşündüyünü deməməlidir; hər zaman düşünmədiyini deməlidir. Ağılıdakını arvada bildirməməlidir; onun dediyi şeylər də düşündüklərindən az olmalıdır.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, axı o, hər ikisinin öhdəsindən necə gələ bilər?

MİSSİS ALLONBİ. O, başqa gözəl qadınların dalınca qaçmamalıdır. Belə olsa, bu, onu göstərər ki, onun zövqü yoxdur, ya da onun zövqünün ifrat olması barədə şübhələr yaradar. Əlbəttə, o, bütün qadınlarla mülayim olmalıdır, lakin deməlidir ki, nəyə görə qadınlar onu cəlb eləmir.

LEDİ STATFİLD. Hə, hə, elədir, doğru deyir, çox, çox yaxşı dediniz. Özgə qadınlar barədə... tamam doğru...

MİSSİS ALLONBİ. Əgər biz kişiylə nədənsə sual veririksə, o, cavabında yalnız bizim özümüzdə aid məsələlərdən danışmalıdır. O, bizi bizdə olmayan keyfiyyətlərə görə də tərifi etməli, göylərə qaldırmalıdır. Amma kişi gərək qadını məzəmmət edəndə də amansız olsun; bizi yatıb yuxuda belə görmədiyimiz səxavətimizə, xeyirxahlığımıza görə çox amansızcasına danlamalıdır. O, bizə nəse faydalı şeylərin lazım olduğuna inanmamalıdır. Bu bağışlanmaz olardı. Amma əvəzində o, bizi istəmədiyimiz şeylərlə yükləməlidir.

LEDİ KAROLİN. Mən belə başa düşdüm ki, kişinin ömrü boyu elə iki vəzifəsi olmalıdır: qadına hədiyyə almaq və onu tərifləmək.

MİSSİS ALLONBİ. O, cəmiyyət arasında bizi gözdən salmalı, təkliddə isə bizə böyük ehtiram göstərməlidir. Axı hər necə olsa da, kişi gərək hər şeyə – bizim qurmaq istədiyimiz vay-şivən səhnəsinə hazır olmalıdır; o, dərhal miskin və tamamilə bədbəxt bir insan görkəmi almalıdır və elə, təxminən, iyirmi dəqiqə sonra əsəbiləşib ədalətli danlaqlarını bizə yağdırmalı, sonra isə, təxminən, yarım saat cin atına minib bizi əbədi tərک etməlidir; səkkizə on beş dəqiqə qalmış biz nahara gəlmək üçün əyin-başımızı dəyişmək istəyəndə o da acıq edib evdən çıxmalıdır. Və bundan sonra nələr olmalıdır? Bundan sonra qadın əsəbiləşib ondan əbədi ayrılacağını deyir və o, qadına bağışladığı xırda-mırda hədiyyələri geri almaqdan imtina edir və and içir ki, onu bir də görməyəcək və qadına bir daha ağılsız məktublar yazmayacaq; bu zaman kişi tamamilə sarsılmalı, qəlbi, az qala, parçalanmalı və poçta gedib hər yarım saatdan bir qadına teleqram vurmali, ya da faytonçusundan ona məktublar göndərməlidir; sonra kişi klubda tək-tənha nahar etməli, hamı görməlidir ki, o, necə yalqız, necə də üzüntülü və miskindir. Bu sarsıntılı və üzücü hadisədən bir həftə sonra qadın kişiye, axır ki, görüş təyin edir və bu görüşdə əgər kişi özünü tam qüsursuz aparırsa (qadın, həqiqətən, ona qarşı çox amansız idi!), onda qadın ona öz səhvlərini etiraf etməyə imkan verir; kişi düzgün hərəkət etmədiyini boynuna alandan sonra qadının borcu onu bağışlamaqdır; yalnız bundan sonra qadın hər şeyi müxtəlif variantlarla təzədən başlaya bilər.

LEDİ HANSTENTON. Ah, əzizim, siz necə də ağıllı qadınsınız! Bir sözü belə nəzərdən qaçırmırsınız!

LEDİ STATFİLD. Çox gözəl, təşəkkürlər, təşəkkürlər. Çox təsirli, çox maraqlıydı! Mən gərək bunların hamısını yadda saxlamağa çalışım. Sizin çıxışınızda o qədər maraqlı detallar, incə təfsilatlar vardı ki! Bunlar çox vacib, əhəmiyyətli şeylər idi!

LEDİ KAROLİN. Axi siz heç bizə demədiniz İdeal Ərin mükafatı nə olacaq?

MİSSİS ALLONBİ. Mükafat? Ooo! Kişiyə sonsuz ümid imkanı verilir. Bu, onun bəsidir.

LEDİ STATFİLD. Amma sizə deyim ki, kişi çox, çox tələbkardır, elə deyil?

MİSSİS ALLONBİ. Bunun bir elə əhəmiyyəti yoxdur. Qadın, hər halda, güzəştə getməməlidir.

LEDİ STATFİLD. Hətta İdeal Ərə də?

MİSSİS ALLONBİ. Əlbəttə, ona təslim ola bilər; əgər kişinin ondan doymasını istəmirsə.

LEDİ STATFİLD. Ah! Elədir! Əlbəttə! Bu çox, çox vacib məsələdir! Missis Ollonbi, necə bilirsiniz, görəsən, mən İdeal Ərə rast gələcəyəm? Dünyada onların sayı çoxdur?

MİSSİS ALLONBİ. Ledi Statfild, bilirəm ki, Londonda düz dördcə nəfər var.

LEDİ HANSTENTON. Oh, əzizim!

MİSSİS ALLONBİ (yaxınlaşır). Nə olub axı? Xahiş edirəm, deyin görək nə olub?

LEDİ HANSTENTON (yavaşca). Tamam yadımdan çıxıb ki, o amerikalı cavan qız bütün günü bizim otaqda olub. Qorxuram bu ağıllı söhbətlər onu bir qədər pərt etsin.

MİSSİS ALLONBİ. Ooo! Ona faydalı olar!

LEDİ HANSTENTON. Gəlin ümid edək ki, o, çox şeyi anlamadı. Zənnimcə, gedib onunla bir qədər danışsam yaxşıdır. (Ayağa durub miss Vorsleyin yanına gedir.) Miss Vorsley, əzizim! (Onun yanında oturur.) Otağın bu küncündə oturub necə sakit-sakit tamaşa edirsiniz! Görünür, kitab oxuyurdunuz? Bizim kitabxanada çoxlu kitab var.

MİSS VORSLEY. Yox, mən sizin söhbətlərə qulaq asırdım.

LEDİ HANSTENTON. Bilirsiniz, əzizim, burada deyilənlərin hamısına inanmaq lazım deyil.

ESTER. Mən, ümumiyyətlə, onların heç birinə inanmadım.

LEDİ HANSTENTON. Nə yaxşı, əzizim!

ESTER (davam edir). İnanma bilməzdim ki, sizin bəzi qonaqlarınız qadınların həyata münasibətlərini bu cür izah etsinlər.

(xoşagəlməz sükut)

LEDİ HANSTENTON. Deyirlər, sizin Amerikada gözəl həyat hökm sürür.

Oğlumun yazdığına görə, haradasa bizimkinə bənzəyir.

ESTER. Ledi Hanstenton, hər yerdə olduğu kimi, bizim Amerikada da insanların bir yerə topladığı xırda klublar, dərnekələr var. Lakin əsl Amerika cəmiyyəti bütün yaxşı qadın və kişilərdən ibarətdir; bizim ölkədə yaşayan bütün yaxşı adamlardan ibarətdir.

LEDİ HANSTENTON. Necə ağıllı bir sistemdir! Mən deyirdim ki, çox xoşagəlimli bir sistemdir! Təəssüf ki, bizim İngiltərədə həddən artıq süni sosial baryerlər var. Biz, demək olar ki, cəmiyyətin orta və aşağı təbəqəsini görmürük.

ESTER. Amerikada aşağı təbəqə yoxdur.

LEDİ HANSTENTON. Doğrudan? Çox qəribə ictimai quruluşdur!

MİSSİS ALLONBİ. O müdhiş qızcığaz nə deyir belə?

LEDİ STATFİLD. Bu qızın çox üzüntülü bir təbiiliyi var, elə deyilmi?

LEDİ KAROLİN. Miss Vorsley, deyirlər, sizin Amerikada çox şey yoxdur, hə? Məsələn, xarabalıqlar, aztapılan şeylər...

MİSSİS ALLONBİ (ledi Statfildə). Boş şeydir! Orada onların anaları da, həyat tərzləri də var!

ESTER. Ledi Kerolayn, ingilis aristokratıyası bizi aztapılan şeylərlə təmin edir. Aztapılan şeyləri bizə hər yay gəmiylə göndərirlər; gəmi gəlib lövbərini salandan sonra növbəti günü dərhal onlar bizə evlənməyi təklif edirlər. Xarabalıqlara gəlincə isə deməliyəm ki, biz çalışırıq elə şeylər tikək ki, əbədi olsun; kərpic və ya daşdan uzunömürlü olsun. (Durur ki, stolun üstündən yelpiyini götürsün.)

LEDİ HANSTENTON. Bu nədir belə, əzizim? Aaa, hə, hə, bu, sizin Dəmir sərginizdir, gülməli addır, yox?

ESTER (ayaq üstə stolun yanında durur). Ledi Hanstenton, buradakı həyatdan fərqli olaraq biz daha möhkəm, yaxşı, təmiz və həqiqi özüllər əsasında həyat qurmağa çalışırıq; şübhəsiz, bunlar sizə qərribə görünə bilər. Niyə də görünməsin? Siz, varlı ingislər, özünüz də başa düşürsünüz ki, necə yaşayırırsınız. Axı necə başa düşəsiniz ki? Siz öz cəmiyyətinizdən bütün zərif və yaxşı şeyləri

qovursunuz. Siz sadə və təmiz adamların hamısına gülürsünüz. Sizin kimilər özgə hesabına yaşayaraq, insanları istismar edərək fədakar adamlara lağ edir, onları məsxərəyə qoyurlar; siz kasıblara bir parça çörək atsanız belə, bunu ondan ötrü edirsiniz ki, onları müvəqqəti olsa da ram edəsiniz. Siz bütün bu var-dövlət, təmtəraq və rahatlığa baxmayaraq, yaşamağı bacarmırsınız; hətta yaşamağı bilmirsiniz. Sizə zövq verə bilən, gördüyünüz, əllə toxuna bildiyiniz gözəllikdən xoşunuz gəlir; siz o gözəlliyi məhv etmək gücündəsiniz və məhv edirsiniz də!

Lakin həyatın görünməz gözəllikləri var, gözə görünməyən ali gözəllikləri – onları siz başa düşə bilməzsiniz! Çünki heç bir anlayışınız yoxdur onlardan! Siz həyatın müəmmallarını və tapmacalarını itirmisiniz! Ah! İngilis cəmiyyəti mənə çox dayaz, bəsit, xudbin və səfeh kimi görünür. Bu cəmiyyət kor və kardır. Bu cəmiyyət qızdırmalı cüzamlı xəstə kimi uzanır, ölü kapital kimi oturur, fəaliyyətsiz-filansız. Bu cəmiyyətdə hər şey yalandır, saxtadır!

LEDİ STATFİLD. Məncə, belə şeyləri bilmək maraqlı deyil, yaxşı, çox yaxşı da deyil, elə deyil?

LEDİ HANSTENTON. Hörmətli miss Vorsley, mən elə bilirdim ingilis cəmiyyəti sizin çox xoşunuza gəlib! Siz burada yaxşı uğur qazanmışınız! Bizim ən dəyərlı adamlarımız sizinlə fəxr ediblər, sizə heyran olublar. Yadımda deyil sizin haqqınızda lord Henri Veston nə deyib, amma bilirəm ki, nəşə tərifi sözlər işlədib; siz özünüz bilirsiniz ki, o, gözəlliyi necə dəyərləndirən inşandır.

ESTER. Lord Henri Veston! Hə, hə, ledi Hanstenton, mən onu xatırlayıram. Çox iyrenc gülüşü və dəhşətli keçmişı olan bir adam! Onu hər yerə dəvət edirlər. Heç bir nahar ziyafəti onsuz keçmir. Bəs onun məhv etdiyi adamlar haradadır? Onlar səfillərdir. Onların adları yoxdur. Siz onlara küçədə rast gələndə üzünüzü çevirirsiniz. Mən onların cəzalandırılmasından şikayət etmirəm. Qoy günaha batmış bütün qadınlar cəzalandırılsınlar.

Missis Arbetnot aynabəndə daxil olur; bürüncəkdədir, başında krujevalı şal var. Sonuncu sözləri eşidəndə diksinir.

LEDİ HANSTENTON. Mənim əzizim miss Vorsley!

ESTER. Məgər yalnız o səfillərin cəzalandırılması ədalətli olar? Qoy o birilər də cəzalarını çəksinlər! Əgər qadın və kişi ikisi də günah işlədibsə, qoy rədd olub getsinlər səhralığa; orada özləri bilər, bir-birinə iltifat da göstərə bilərlər, nifrət də. Hər ikisinə lənət oxumaq lazımdır! İstəyirsiniz damğa vurun, amma birini cəzalandırıb, o birini sudan quru çıxarmayın. Qanun hər ikisi üçün eyni olmalıdır. Sizin İngiltərədə qadınlara qarşı çox böyük bir ədalətsizlik hökm sürür. Bir şeyi qeyd edirəm: nə qədər ki siz qadının namussuzluğunu kişinin də namussuzluğu kimi qəbul edib boynunuza almamısınız, siz hər zaman ədalətsiz olacaqsınız; Xeyir – yanar qüllədir, Şər isə tüstü bulududur; siz bunların hər ikisini çox dumanlı şəkildə görəcəksiniz, bəlkə də, heç görməyəcəksiniz; əgər görsəniz də, siz onlara baxmaq belə istəməyəcəksiniz.

LEDİ KAROLİN. Hörmətli miss Vorsley, ayaq üstəsiniz, zəhmət olmasa, mənim yumağımı bəri verə bilərsinizmi? Sizin arxanızdadır... Təşəkkür edirəm.

LEDİ HANSTENTON. Ooo! Mənim əziz rəfiqəm missis Arbetnot! Nə yaxşı oldu gəldiniz! Çox şadam! Mən heç eşitmədim, sizin gəlişinizi xəbər vermədilər, deyəsən...

MİSSİS ARBETNOT. Oh, mən birbaşa artırmadan gəldim! Heç bürüncəyimi də çıxarmadım! Mən bilmirdim sizin qonaqlarınız var, ziyafət veririrsiniz...

LEDİ HANSTENTON. Ziyafət deyil. Sadəcə, evimizdə beş-altı qonağımız var; sizi onlarla tanış edirəm. (Ona kömək etməyə çalışır, zəngi basır.) İcazə verin.

Kerolayn, bu, missis Arbetnotdur, mənim ən yaxın rəfiqələrimdən biridir. Ledi Kerolayn Pontefrakt, ledi Statfild, missis Ollonbi və... mənim cavan amerikalı rəfiqəm miss Vorsley... o, elə sizin qabağınızca bizim necə pozulduğumuzu bizə başa salırdı...

ESTER. Ledi Hanstenton, mənim sərt danışmağım sizə elə göründü, zənnimcə. Lakin İngiltərədə çox şey var ki...

LEDİ HANSTENTON. Əziz qızciğaz, düşünürəm ki, siz çox şeyi düz dediniz; bu həqiqətləri söylədiyiniz anlarda elə gözəl görünürdünüz ki... Lord İllinqvort demişkən, çox ciddiydiniz. Lakin mənim fikrimcə, siz bircə şeyi çox sərt dediniz; bu da ledi Kerolaynin qardaşı zavallı lord Henri barədəydi. O, elə yaxşı, müsahibdir ki! (Nökər daxil olur.) Missis Arbetnotun şeylərini götürün. (Nökər şeylərlə çıxır.)

ESTER. Ledi Kerolayn, mən heç bilmirdim o, sizin qardaşınızdır. Çox təəssüf edirəm, sizi incitdiyimə görə... mən...

LEDİ KAROLİN. Mənim əziz qızım miss Vorsley! Sizin o xırda nitqinizdəki razı qaldığım bircə yer vardı, o da mənim qardaşımla bağlı dediyiniz sözlər idi! Onun

barəsində nə desəniz, çox yumşaq çıxar! Hesab edirəm ki, Henri şərəfsiz adamdır, tamamilə ləyaqətsiz adamdır. Lakin Ceyn, sizin də qeyd elədiyiniz kimi, mən boynuma almalıyam ki, Henri maraqlı həmsöhbətdir; onun aşpazı Londonda ən yaxşı aşpazdır; ləzzətli nahardan sonra adam hər kəsi bağışlayar, hətta doğma qardaşını da...

LEDİ HANSTENTON (miss Vorsleyə). Hə, əzizim, indi yaxın gəlin, missis Arbetnotla tanış olun. Bu qadın o sadə, xeyirxah, yaxşı insanlardan biridir ki, biz onu, sizin dediyiniz kimi, öz cəmiyyətimizə heç vaxt buraxmırıq. Mən çox təəssüf edirəm ki, missis Arbetnot çox gec-gec bizə gəlir. Lakin bu, mənim günahım deyil.

MİSSİS ALLONBİ. Bu kişilər də nahardan sonra itib-batırlar! Allah bilir, görəsən, bizim haqqımızda nə danışırlar?

LEDİ STATFİLD. Doğru deyirsiniz? Yəni bizim barəmizdə danışa bilərlər?

MİSSİS ALLONBİ. Yüz faiz əminəm.

LEDİ STATFİLD. Ah, necə pis adamdırlar! Bəlkə, biz artırmaya keçək?

MİSSİS ALLONBİ. Oh! Hara deyirsiniz gedək! Təki bu dul və pinti qadınlardan canımızı qurtaraq. (Qalxır və ledi Statfildlə qapıya sarı gedir.) Ledi Hanstenton, biz, sadəcə, ulduzlara baxmağa gedirik.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, o qədər ulduz var göydə! Çoxlu... gedin baxın, gedin baxın, xoşunuz gələcək! Amma özünüzü soyuğa verməyin. (missis Arbetnota) Hə, əzizim, bundan sonra Ceraldı tapmaq çətin olacaq.

MİSSİS ARBETNOT. Doğrudan, lord İllinqvort Ceralda iş təklif edib?

LEDİ HANSTENTON. Oh, əlbəttə, əlbəttə! Lord bunu böyük məmnuniyyətlə etdi və o, Ceraldı çox istəyir, oğlunuz haqqında yüksək fikirdədir. Siz hələ lord İllinqvortla tanış deyilsiniz, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Mən lordu heç vaxt görməmişəm.

LEDİ HANSTENTON. Şübhə etmirəm ki, onun adını eşitmişiniz.

MİSSİS ARBETNOT. Təəssüf ki, eşitməmişəm. Mənim dünyadan xəbərim yoxdur, o qədər qapalı həyat keçirirəm ki, bayırda nələr baş verdiyini bilmirəm. Demək olar ki, heç kəslə də ünsiyyətim olmur. Yadımdadır gərək ki Yorkşirdə yaşayan qoca lord İllinqvort barədə eşitmişdim. Bu da çox illər bundan əvvəl olub.

LEDİ HANSTENTON. Ah, hə, əlbəttə! O lord sonuncudan əvvəlki qraf idi. Çox maraqlı adam idi. Aşağı təbəqəli qadınla evlənmək istəyirdi, ya da istəmirdi, dəqiq yadımda deyil. Bu barədə çox danışdılar. İndiki lord İllinqvort tamam ayrı aləmdir. Kübar kişidir. O nə ilə məşğul... yox, heç nə ilə məşğul olmur... onsuz da, bizim məşğuliyyətlərimiz amerikalı gözəl qonağımızın xoşuna gəlmir. Missis Arbetnot, görəsən, o, sizin maraqlandığınız məsələ ilə maraqlanırmı? Siz necə fikirləşirsiniz, Kerolayn, lord İllinqvort kasıbların sığınacaq yeriylə maraqlanırmı?

LEDİ KAROLİN. Ceyn, mənə, heç maraqlanmır.

LEDİ HANSTENTON. Hər kəsin öz zövqü var, elə deyilmi? Lakin lord İllinqvort yüksək vəzifə sahibidir, o istəsə, hər şey edə bilər. Əlbəttə, o, hələ gəncdir, varis titulu təzəcə alıb; Kerolayn, bilmirsiniz o, nə vaxtdan lord İllinqvortdur?

LEDİ KAROLİN. Mənə, dörd ildir, Ceyn. Yadımdadır ki, lord titulu mənim qardaşımın qəzetlərdə biabır edilən ilində aldı. Hə, hə, həmin il idi.

LEDİ HANSTENTON. Hə, mənim də yadıma düşdü. Elə dörd il olar. Bilirsiniz, missis Arbetnot, lord İllinqvortla titulu arasında çoxlu adam dayanmışdı. Orada, məsələn, ... kim idi o, Kerolayn, yadımdan çıxıb?

LEDİ KAROLİN. O bədbəxt Marqaretin oğlu. Yadımdan çıxıb, o, necə oğlan uşağı doğmaq istəyirdi?! Elə oğlan da oldu, amma öldü! Bundan sonra əri də öldü Marqaretin. O da dərhal ərə getdi, lord Askotun oğlanlarından birinə getdi.

Deyirlər, əri onu yaman döyür...

LEDİ HANSTENTON. Ah, əzizim, bu, ailədənir... onlar ailəlikcə belədirlər... Biri də vardı, yadımdadır, pastor özünü dəliliyə vurmuşdu, deyəsən, yox, ya da dəliydi, özünü pastor kimi aparırdı... nə isə, dəqiq yadımda deyil; amma dəqiq bilirəm ki, işə Kansler Məhkəməsi baxırdı və hökm verildi ki, onun ağı başındadır. Sonra mən onu yazıq lord Plamstedin yanında gördüm; saçlarında saman vardı, ya nəşə bir qəribə şey vardı... Yadıma sala bilmirəm. Ledi Kerolayn, mən tez-tez heyifsilənirəm; heyifsilənirəm ki, əziz ledi Sesilya öz oğlunun lord titulu almasını görmədi.

MİSSİS ARBETNOT. Ledi Sesilya?

LEDİ HANSTENTON. Hə, əzizim, lord İllinqvortun anası. Hersoginya Cerminqamın ən gözəl qızlarından biriydi; Tomas Harforda ərə getmişdi; o vaxt deyirdilər ki, o, Sesilyaya yaraşan ərə deyil; amma deyim ki, ser Tomas Harford Londonun ən qəşəng gənci idi. Mən həmin ailəni yaxından tanıyırdım, hər iki oğlunu – Arturu və Corcu da tanıyıram.

MİSSİS ARBETNOT. Yəqin ki, titula böyük oğul sahib oldu, hə, ledi Hanstenton?

LEDİ HANSTENTON. Yox, əzizim, böyük oğlanı ovda öldürdülər. Ya da... bilmirəm, Kerolayn, balıq ovuydu? Yadımdan çıxıb. Nə isə, bütün miras qaldı Corca. Mən də həmişə deyirəm ki, dünyada heç vaxt kiçik oğullarınkı gətirmir. Corc kimi.

MİSSİS ARBETNOT. Ledi Hanstenton, mən bu saat Ceraldla danışmaq istəyirəm! Onu görə bilirəm? Dalınca adam göndərə bilərsiniz?

LEDİ HANSTENTON. Əlbəttə, əlbəttə, əzizim. İndi nöqərlərdən biri gedib yemək otağından onu çağırar. Mən bilmirəm bu kişiləri yemək otağında ləngidən nədir belə? (Zəngi basır.) Mən lord İllinqvortu ilk dəfə görəndə o, hələ Corc Harford idi, titulsuz-filansız, şəhərin, sadəcə, qəşəng cavanlarından biriydi, cibində də pul olmazdı, yazıq Sesilya ona xərclik verərdi; Sesilya onu çox sevirdi.

Məncə, əsasən ona görə ki, oğlan atasıyla yola getmirdi. Oh, bu da bizim sevimli baş keşiş! (nökərə) Yox, lazım olmadı!

Ser Con və doktor Dobeni varid olurlar. Ser Con ledi Statfildə, doktor Dobeni də ledi Hanstentona yaxınlaşır.

DOKTOR DOBENİ. Lord İllinqvort bu gün çox maraqlıydı. Mən heç vaxt bugünkü kimi belə yaxşı istirahət etməmişdim. (Missis Arbetnotu görür.) Aaa! Missis Arbetnot!

LEDİ HANSTENTON (doktor Dobeniyə). Görürsünüz də, nəhayət, missis Arbetnotu bizə gəlməyə razı sala bildim.

DOKTOR DOBENİ. Bu, böyük şərəfdir, ledi Hanstenton. Missis Dobeni sizə qısqanclıq edəcək.

LEDİ HANSTENTON. Ah, çox təəssüf ki, missis Dobeni gələ bilmədi. Həmişəki kimi baş ağrısıdır, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Bəli, ledi Hanstenton! O, daim əzab çəkən bir qadındır! Amma o, yalnız qalanda xoşbəxt olur. Yalqızlıqdan məmnundur!

LEDİ KAROLİN (ərinə). Con!

Ser Con arvadına yaxınlaşır. Doktor Dobeni ledi Hanstenton və missis Arbetnotla danışır. Missis Arbetnot isə gözlərini lord İllinqvortdan çəkmir. Lord İllinqvort onu görmür, otaqdan çıxıb missis Ollonbiyə tərəf gedir. Missis Ollonbi ledi Statfildə qapının yanında yanaşı durub artırmaya baxır.

LORD İLLİNQVORT. Dünyanın ən gözəl qadını özünü necə hiss edir?

MİSSİS ALLONBİ (ledi Statfildin əlindən tutur). Hər ikimiz yaxşıyıq, təşəkkür edirəm, lord İllinqvort! Bəs siz nə əcəb yemək otağında belə az qaldınız? Bizə elə gəldi ki, indicə çıxmışıq oradan.

LORD İLLİNQVORT. Dəhşətli dərəcədə darıxdım. Bütün nahar boyu heç dodaqlarımı tərpedib danışmadım. Səbirsizliklə sizin yanınıza gəlməyi gözləyirdim.

MİSSİS ALLONBİ. Gərək gələydiniz! Amerikalı xanım bizə mühazirə oxuyurdu.

LORD İLLİNQVORT. Doğrudanmı? Güman edirəm ki, bütün amerikalılar mühazirə oxumağı xoşlayırlar. Onların iqlimindəndir, görünür. Bəs mühazirə nə barədəydi?

MİSSİS ALLONBİ. Təbii ki, puritanlıqdan...

LORD İLLİNQVORT. Mənim qarşımda o qızı geri qaytarmaq vəzifəsi durub, elə deyil? Mənə bunun üçün nə qədər vaxt verirsiniz?

MİSSİS ALLONBİ. Bir həftə.

LORD İLLİNQVORT. Bir həftə bəs edər!

Ceraldla lord Alfred daxil olurlar

CERALD (missis Arbetnotun yanına gedir). Ana, anacan!

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, özümü pis hiss edirəm. Məni evə apar, Cerald.

Gərək gəlməyəydim.

CERALD. Bağışla, ana. Bu saat. Amma əvvəlcə lord İllinqvortla tanış ol! (Ona sarı yeriyr.)

MİSSİS ARBETNOT. Bu gün yox, Cerald!

CERALD. Lord İllinqvort, çox istərdim ki, sizi anamla tanış edim.

LORD İLLİNQVORT. Böyük məmnuniyyətlə. (missis Ollonbiyə) Mən bu saat gəlirəm. Özgə anaları həmişə məni cana yığır. Bütün qadınlar öz anaları kimi olurlar. Onların faciəsi də məhz bundadır.

MİSSİS ALLONBİ. Kişilər isə atalarına heç vaxt oxşamırlar. Bu da onların faciəsidir.

LORD İLLİNQVORT. Bu gün sizin çox gözəl əhvalınız var!

Dönür və Ceraldla birlikdə missis Arbetnota sarı gedir. Qadını görəndə heyrətdən geriyə sıçrayır, sonra yavaş-yavaş gözlərini Ceralda tuşlayır.

CERALD. Ana, bu, lord İllinqvortdur, mənə katib vəzifəsini təklif edən adam budur. (Missis Arbetnot soyuq şəkildə təzim edir.) Mənim üçün ən gözəl başlanğıcdır, ana! Ümidvaram ki, lord mənə görə peşman olmayacaq. Ana, lord İllinqvorta təşəkkür eləyəcəksən, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Əlbəttə, lord İllinqvort çox xeyirxah iş görüb; səninlə maraqlanıb...

LORD İLLİNQVORT (əlini Ceraldın çiyinə qoyur). Ooo! Ceraldla mən artıq yaxın dost olmuşuq, missis... Arbetnot...

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlumla sizin aranızda ümumi heç nə ola bilməz!

CERALD. Ana, bu nə sözdür! Əlbəttə, lord İllinqvort çox ağıllı adamdır və dünyada hər şeyi bilir.

LORD İLLİNQVORT. Mənim əziz oğlum!

CERALD. O, həyatı hamıdan yaxşı bilir. Lord İllinqvort, mən sizin yanınızda olanda özümü bisavad hiss edirəm; əlbəttə, mənim üstünlüklərim də var. Amma azdır, mən o birilər kimi Oksfordda, ya da Etonda oxumamışam. Lakin görürəm lord İllinqvort belə şeylərə məhəl qoymur. Ana, o, mənə qarşı elə xeyirxahdır ki!

MİSSİS ARBETNOT. Lord İllinqvort fikrini dəyişə bilər. İnanmıram ki, o, sənin onun katibi işləməsini istəsin.

CERALD. Ana!

MİSSİS ARBETNOT. Yadda saxla ki, özün də dedin, sənin üstünlüklərin azdır.

MİSSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort, mən bir dəqiqəlik sizinlə danışmaq istəyirəm. Xahiş edirəm bura gələsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Bağışlayın, missis Arbetnot! Cerald, ananızı əlavə çətinliklər yaratmağa qoymayın! Məsələ tamam həll olunub, elə deyilmi?

CERALD. Mən də elə düşünürəm. (Lord İllinqvort missis Ollonbiyə tərəf gedir.)

MİSSİS ALLONBİ. Fikirləşdim ki, siz o qara məxmərli qadından heç vaxt yaxa qurtara bilməyəcəksiniz.

LORD İLLİNQVORT. O çox gözəldir. (Missis Arbetnota tərəf baxır.)

LEDİ HANSTENTON. Kerolayn, bəlkə, hamımız musiqi zalına keçək? Miss Vorsley bizim üçün çalacaq. Əzizim missis Arbetnot, gəlibsiz? (doktor Dobeniyə) Bir gün miss Vorsleyi mütləq sizin yanınıza gətirəcəyəm. Çox istərdim ki, hörmətli missis Dobeni o qızın skripkada çalğısına qulaq assın. Ah, unuttum! Axı hörmətli missis Dobeni qulaqdan bir qədər zəifdir, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Onun karlığı böyük itkidir. O hətta mənim moizələrimi belə eşitmir. O, xütbələri evdə oxuyur. Lakin onun daxili ehtiyatları hələ tükənməyib; hələ çox şeyi qalıb...

LEDİ HANSTENTON. Görünür, o, çox oxuyur, hə?

DOKTOR DOBENİ. Yalnız iri şriftləri oxuya bilir. Görməsi zəifləyib, tez yorulur. Lakin heç vaxt şikayət eləmir. Heç vaxt!

CERALD (lord İllinqvorta). Xahiş edirəm sizdən, musiqi zalına girməmişdən əvvəl anamla danışın. Ona elə gəlir ki, siz mənə düşündüyünüz şeyləri demirsiniz.

MİSSİS ALLONBİ. Siz gəlmirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Bu dəqiqə. Ledi Hanstenton, əgər missis Arbetnot icazə versə, mənim ona bir neçə kəlmə deyəcəklərim var. Biz bir azdan sizə qoşularıq.

LEDİ HANSTENTON. Ah, əlbəttə, əlbəttə! Onunla danışın, o da sizə təşəkkürlərini bildirəcək. Oğluna görə. Missis Arbetnot, belə təklif hər oğula verilmir. Əzizim, hesab edirəm ki, bu, sizin ürəyinizcədir.

LEDİ KAROLİN. Con!

LEDİ HANSTENTON. Amma missis Arbetnotu çox da yubatmayın, lord İllinqvort! Biz onsuz keçinə bilmərik! (O biri qonaqların ardınca musiqi zalına keçir.)

Musiqi zalından skripkanın səsi gəlir.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, deməli, o, bizim oğlumuzdur! Nə olar! Mən onunla fəxr edirəm! O, əsl Harforddur! Başdan-ayağa mənəm! Yeri gəlmişkən, Reyçel, niyə soyadı Arbetnotdur?

MİSSİS ARBETNOT. Sənin üçün nə fərqi var ki, hansı soyadı daşıyır? Onsuz da, onun heç birinə hüququ yoxdur!

LORD İLLİNQVORT. Bəs niyə Ceralddır?

MİSSİS ARBETNOT. Qəlbini parçaladığım adamın – atamın şərəfinə qoymuşam!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, bəsdir! Olan – olub, keçən – keçib. Yalnız birçə şeyi deyə bilərəm indi: mən oğlumuzdan çox, lap çox razıyam. Cəmiyyət onu yalnız mənim şəxsi katibim kimi tanıyacaq! Lakin mənim üçün o çox əziz, çox doğma bir adam olacaq! Qəribədir, Reyçel, mənə elə gəlirdi ki, həyatım dolub qurtarıb. Amma belə deyilmiş. Orada nəşə çatışmırdı, oğlum çatışmırdı! İndi oğlumu tapmışam, çox sevinirəm ki, tapmışam!

MİSSİS ARBETNOT. Sizin ona haqqınız yoxdur! Cüzi də olsa, ona hüququnuz çatmır! Oğul tamamilə mənə məxsusdur; mənim də olacaq!

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, siz iyirmi il ona sahib olmusunuz; saxlamısınız, böyütmüsünüz. Onu indi niyə axı mənə verməyəsiz? Heç olmasa, müvəqqəti... O həm də mənim oğlumdur.

MİSSİS ARBETNOT. Siz atıb getdiyiniz uşaq barədə danışırırsınız, hə? O uşaq barədə ki, az qala, acından və ehtiyacdən öləcəkdi, hə? Əlbəttə, sizdən asılı qalsaydı, yəqin ki, öləcəkdi...

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz yaddan çıxarmısınız, deyəsən; məni siz atmısınız. Mən sizi atmamışam.

MİSSİS ARBETNOT. Mən sizi ona görə tərək etdim ki, uşağa ad qoymaqdan imtina etdiniz. Uşaq anadan olmamış mən sizə yalvardım ki, mənimlə evlənəsiniz.

LORD İLLİNQVORT. O vaxt mənim gələcəyə heç bir ümidim qalmamışdı. Bundan başqa, Reyçel, mən sizdən yaşca çox kiçik idim. Mənim iyirmi iki yaşım vardı, yox, iyirmi idi. Bütün bu tarixçə başlayanda, sizin atanızın bağında o tarixçə başlayanda mənim iyirmi bir yaşım vardı.

MİSSİS ARBETNOT. Kişi səhv hərəkət eləmək üçün kifayət qədər yaşlıdırsa, o, bu səhv hərəkətini düzəltmək üçün də kifayət qədər yaşlı olur.

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, mücərrəd düşüncələr həmişə maraqlı olur; amma əxlaqi baxımdan onların heç bir əhəmiyyəti olmur. Mənim, guya, oğlumu aclığa məhkum eləməyimə gəlincə isə deməliyəm ki, bu, həqiqətəuyğun deyil və səfehlikdir. Mənim anam sizə illik altı yüz funt təklif etdi, amma siz götürmədiniz, imtina etdiniz. Siz, sadəcə itdiniz və uşağı da özünüzlə apardınız.

MİSSİS ARBETNOT. Mən ondan bir penni belə qəbul edə bilməzdim. Sizin atanız başqa cür adam idi. Biz Parisdə olanda o, mənim yanımda sizə dedi ki, siz mənə evlənməlisiniz.

LORD İLLİNQVORT. Ooo! Borc bizim başqalarından tələb etdiyimiz şeydir, özümüzdən isə onu tələb etmirik. Əlbəttə, o vaxt mən anamın təsiri altındaydım. Cavanlıqda belə şeylər hamının başına gəlir.

MİSSİS ARBETNOT. Bunu sizdən eşitməyimə çox sevinirəm. Cərald isə, təbii ki, sizinlə getməyəcək.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, bu nə cəfəngiyatdır!

MİSSİS ARBETNOT. Yəni, doğrudanmı, siz düşünürsünüz ki, mən öz oğluma icazə verəcəyəm ki...

LORD İLLİNQVORT. Bizim oğlumuz, Reyçel!

MİSSİS ARBETNOT. Yox, mənim oğlumdur! (Lord İllinqvort çiyinlərini çəkir.)

Mən öz oğluma mənim gəncliyimi korlayan, həyatımı məhv edən adamla getməyə icazə vermərəm! O adam mənim hər günümü zəhərə döndərmişdir! Siz başa düşürsünüz ki, mənim keçmişim iztirab və rüsvayçılıqlarla dolu olub, hə?

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Reyçel, mən sizə açıq deməliyəm: Ceraldın gələcəyi mənim üçün sizin keçmişinizdən daha vacibdir.

MİSSİS ARBETNOT. Ceraldın gələcəyini mənim keçmişimdən ayırmaq olmaz!

LORD İLLİNQVORT. O məhz elə bunu etməlidir. Məhz elə siz də ona bu işdə kömək etməlisiniz. Siz nə yaman tipik qadınsınız. Siz bir tərəfdən sentimental danışırırsınız, o biri tərəfdən də iliyinizə qədər xudbinsiniz! Amma gəlin qalmaqal-filan yaratmayaq. Reyçel, mən xahiş edərdim ki, siz məsələyə sağlam düşüncə baxımından yanaşasınız; bizim oğlumuzun xeyri baxımından yanaşasınız; gəlin özümüzü bir kənara qoyaq, yalnız oğlumuzun xətri üçün məsələni yoluna qoyaq. Baxın, indi oğlumuz kimdir? Ucqar bir ingilis şəhərində, əyalət bankında xırda bir məmur. Əgər fikirləşirsiniz ki, o xoşbəxt, yanılırsınız. O, narazıdır və xoşbəxt də deyil.

MİSSİS ARBETNOT. Sizə rast gələnə qədər o, işindən tam razıydı. Siz onu korladınız.

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, mən elədim. Narazılıq tərəqqi üçün ilk addımdır; həm fərd üçün, həm də bütövlükdə xalq üçün. Mən ki onda əlçatmaz şeylərə həvəs oymaqla onu atmamışam. Mən ona əlverişli iş təklif etmişəm. Deyə bilərəm ki, onun sevinədən uçmağa qanadı yox idi. Onun yerində kim olsaydı, belə edərdi. İndi isə siz yalnız biz doğma ata-oğul, oğul-ata olduğumuza görə onun karyerasını məhv etmək istəyirsiniz. Başqa sözlə, əgər mən ona yad olsaydım, siz Ceralda icazə verəcəkdiniz, hə? Deməli, siz onun yalnız mənim qanımdan, canımdan olduğuna görə qadağan edirsiniz? Burada məntiq varmı?

MİSSİS ARBETNOT. Mən onu buraxmayacağam!

LORD İLLİNQVORT. Siz ona necə qadağan edə bilərsiniz? Siz hansı bəhanə ilə onu mənim təklifimdən boyun qaçıрмаğa məcbur edəcəksiniz? Mən, əlbəttə, ona bizim doğma olduğumuzu deməyəcəyəm. Siz də cəsarət edə bilməzsınız. Bunu bilirsiniz! Siz özünüz ona belə tərbiyə vermişiniz!

MİSSİS ARBETNOT. Mən onu yaxşı adam kimi böyütmüşəm.

LORD İLLİNQVORT. Tamamilə doğrudur! Bəs nəticəsi? Siz onu öz hakiminiz kimi böyütmüşünüz; əgər sizin keçmişinizi nə vaxtsa bilsə, o, sizi mühakimə edəcək. O, sizin üçün çox sərt və ədalətsiz hakim olacaq. Reyçel, özünüzü aldatmayın! Nə qədər ki balacadırlar, uşaqlar valideynləri sevirlər; elə ki

böyüylər, başlayırlar onları mühakimə etməyə. Onlar, demək olar ki, heç vaxt valideynləri bağışlamırlar.

MİSSİS ARBETNOT. Corc, mənim oğlumu əlimdən almayın! Mən iyirmi dərli, əzablı il yaşamışam, o illərin acılarını, göz yaşlarını yola salmışam; məni bu həyatda bircə nəfər sevən adam var, o da oğlumdur. Sizin həyatınız parlaq, nəşəli, uğurlu və dəbdəbəli olub; siz xoşbəxt həyat sürmüsünüz və bircə dəfə də bizi yadınıza salmamısınız. Sizin mülahizələrinizə görə, bizim barəmizdə düşünmək üçün heç bir əsasınız da olmayıb. Bizə rast gəlməyiniz, sadəcə, təsadüfi bir hadisə olub, bədbəxt bir təsadüf. Bunu unudun getsin! Xahiş edirəm, bir daha üstümüzdə gəlməyin! Dünyada yeganə əziz və qiymətli olan bircə oğlumu məndən almayın! Sizin isə dünyada hər şeyiniz var, ondan başqa. Həyatımın o balaca üzümlüyünə toxunmayın, o balaca bağma və o bağın yeganə su quyusuna əl vurmayın, buraxın bizi yalnız! Allah mənə qəzəbdənmi, ya mərhəmətdənmi, balaca bir quzu göndərib, onu əlimdən almayın! Corc, yalvarıram, Ceraldı aparmayın!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz indi Ceraldın karyerası üçün lazım deyilsiniz. Ona indi mən lazımam! Vəssalam, bu mövzunu qapadaq!

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona icazə verməyəcəyəm!

LORD İLLİNQVORT. Budur, bu da Cerald! Onun müstəqil qərar qəbul etmək hüququ var.

Cerald varid olur.

CERALD. Hə, anacan, güman edirəm ki, lord İllinqvortla məsələni həll etdiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox, Cerald.

LORD İLLİNQVORT. Ananız bəzi səbəblərə görə sizin mənimlə getməyinizi istəmir.

CERALD. Nə üçün, ana?

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, mən düşündüm ki, sənə burada mənimlə daha yaxşıdır. Bilmirdim ki, sən məni tərk etmək istəyirsən.

CERALD. Ana, sən nə danışırısan? Əlbəttə ki mən səninlə birlikdə çox xoşbəxtəm. Lakin kişi həmişə anasıyla qala bilməz axı! Bunu heç kəs etmir! Mən özümə karyera qurmaq istəyirəm, mövqə qazanmaq istəyirəm; mən elə bilirdim sən mənim lord İllinqvortun katibi olacağım ilə fəxr edəcəksən!

MİSSİS ARBETNOT. Səndən lord İllinqvorta katib çıxacağını zənn etmirəm. Bunun üçün sənənin biliyin azdır.

LORD İLLİNQVORT. Missis Arbetnot, mən sizin işlərinizə qarışmaq istəmirəm; lakin sonuncu ifadənilə bağlı deməliyəm ki, bu məsələdə mən daha yaxşı hakiməm. Əlavə edirəm ki, sizin oğlunuzun bütün göstəriciləri məni qane edir və mən ona güvənə bilərəm. Hətta mənim düşündüyümdən də artıqdır; çox artıqdır!

(Missis Arbetnot susur.) Bəlkə, sizin başqa əsaslarınız var, missis Arbetnot! Axı nə üçün oğlunuzun bu vəzifəni tutmasını istəmirsiniz?

CERALD. Buna səbəb nədir, ana? Varsa, de!

LORD İLLİNQVORT. Missis Arbetnot, əgər səbəb varsa, xahiş edirəm deyəsiniz! Xahiş edirəm! Bizə indi mane olan yoxdur, üçümüzük! Nə deyəcəksinizsə, aramızda qalacaq!

CERALD. Hə, ana, səbəb varmı?

LORD İLLİNQVORT. Əgər oğlunuzla tək qalmaq istəyirsinizsə, mən sizi tərk edə bilərəm. Ola bilsin ki, sizin mənim eşitməyimi istəmədiyiniz ayrı səbəbləriniz var.

MİSSİS ARBETNOT. Mənim ayrı səbəbim yoxdur.

LORD İLLİNQVORT. Onda, Cerald, əziz oğlum, hesab edək ki, məsələ həll olundu. Gəlin gedək artırmaya, hərəməz bir siqaret yandıraq. Missis Arbetnot, icazə verin, deyim ki, siz çox müdrik bir addım atdınız, çox müdrik! (Ceraldla çıxır.)

Missis Arbetnot tək qalır. O, yerində donub-qalır; üzündə dərin bir qüssə var. Pərdə enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Ledi Hanstentongilin şəkil qalereyası. Arxa qapı artırmaya açılır. Lord İllinqvort və Cerald. Lord İllinqvort divanda əyləşib. Cerald isə kreslodə oturub.

LORD İLLİNQVORT. Cerald, ananız çox ağıllı qadındır. Mən bilirdim ki, nəhayət, razılıq verəcək.

CERALD. Lord İllinqvort, mənim anam çox vasvası qadındır; bilirəm, yəqin, o hesab edir ki, mən sizin katibiniz olmağa layiq deyiləm, çünki kifayət qədər savadım yoxdur. O, tamamilə düz fikirləşir. Mən məktəbdə oxuyarkən çox tənbel idim; indi bu, öz nəticəsini göstərir və mən imtahan verməyə belə qorxuram.

LORD İLLİNQVORT. Əzizim Cerald, imtahanların heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Əgər kişi centlməndirsə, deməli, o, lazım olan miqdarda bilir; yox əgər centlmen deyilsə, nə qədər bilsə də xeyri yoxdur, onun zərərinədir.

CERALD. Lord İllinqvort, mən axı həyatı çox yaxşı bilmirəm.

LORD İLLİNQVORT. Qorxmayın, Cerald. Yadınızda saxlayın ki, siz həyatda ən gözəl şeyə – gəncliyə sahibsiniz! Gəncliyə tay ola biləcək ikinci bir gözəllik yoxdur həyatda! Yaşlı adamlar artıq həyatdan asılıdırlar. Gənclik isə həyatın ağasıdır. Gənclik üçün hər şey qabaqdadır. Hər kəs həyatda kral kimi doğulur, insanların əksəriyyəti də əksər krallar kimi sürgündə ölür; Cerald, mən gəncliyimi

geri qaytarmaq üçün hər şey eləməyə hazırım; bircə səhər tezdən durmayım, idman eləməyim, cəmiyyətin yararlı üzvü olmayım.

CERALD. Axı siz özünüzü qoca hesab etmirsiniz, lord İllinqvort, elə deyilmi?

LORD İLLİNQVORT. Cerald, sizin atanız olmaq üçün mən kifayət qədər qocayam.

CERALD. Mən atamı xatırlamıram; o çoxdan ölüb.

LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstenton mənə demişdi.

CERALD. Çox qəribədir ki, anam mənimlə heç vaxt atam barədə danışmır.

Hərdən mənə elə gəlir ki, görünür, anamın ərə getdiyi adam ləyaqətsiz olub.

LORD İLLİNQVORT (bir balaca üz-gözünü turşudur). Doğrudan? (Durub Ceralda yaxınlaşır və əlini onun çiyinə qoyur.) Görünür, sizin üçün atasız çətin olub, Cerald?

CERALD. Ooo, yox, yox! Anam məni elə sevirdi ki! Mənim anam kimi ana yoxdur!

LORD İLLİNQVORT. Qəti şübhəm yoxdur! Lakin hər halda, düşünürəm ki, analar hərdən oğulları başa düşmür. Daha doğrusu, təsəvvür edə bilmirlər ki, oğulların qürur və ləyaqəti ola bilər, həyatı görmək, duymaq istəkləri, özlərinə ad-san, şöhrət yaratmaq istəkləri ola bilər. Axı siz, Cerald, ömrünüz boyu bu cındırxanada, Rokleydə oturub qala bilməzsiniz, yox?

CERALD. Əlbəttə yox! Bu, dözülməz olardı!

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, ana məhəbbəti çox şəfqətli, çox həssasdır, lakin o, hərdən həddən artıq xudbin olur. Mən demək istəyirəm ki, bu sevgidə həddən artıq xudbinlik olur!

CERALD (astadan). Mənə də elə gəlir.

LORD İLLİNQVORT. Ananız çox yaxşı qadındır; lakin hətta ən yaxşı qadınların belə həyata baxışları dar çərçivədə olur, onların uzağı görmək qabiliyyətləri məhdud, maraqları isə xırda olur, elə deyilmi?

CERALD. Elədir, onlar bizim üçün maraqsız olan şeylər barədə daha çox düşünürlər.

LORD İLLİNQVORT. Görünür, sizin ananız çox mömin qadındır, ya da buna oxşar bir ruha meyillidir, hə?

CERALD. Bəli, anam tez-tez kilsəyə gedir.

LORD İLLİNQVORT. Ooo, belə de! O, müasir qadın deyil! Amma müasir olmaq indi müasirlikdən geri qalmamaq deməkdir. Siz müasir olmaq istəyirsiniz, Cerald, elə deyilmi? Siz həyatı olduğu kimi görmək, qəbul etmək niyyətindəsiniz. Siz həyat barədə müxtəlif köhnə nəzəriyyələrlə başınızı doldurmaq istəmirsiniz.

Baxın, sizə indi ən yaxşı bir cəmiyyətə qaynayıb-qarışmaq lazımdır. Londonun nahar ziyafətlərində danışmağı bacaran, söz sahibi ola bilən adam bütün dünyaya sahib çıxıb bilər. Gələcək modabazlara məxsusdur. Zərif adamlar hökmranlıq etməlidir.

CERALD. Mən həmişə istəmişəm ki, qəşəng geyinəm; lakin eşitmişəm ki, kişi gərək öz xarici görkəmiylə çox da məşğul olmasın.

LORD İLLİNQVORT. İndi adamlar o qədər bəsit olublar ki, hətta xarici görkəmin fəlsəfəsini anlaya bilmirlər. Yeri gəlmişkən, Cerald, siz gərək qalstuk bağlamağı öyrənəsiniz. Yaxalıqdakı qönçəli sancaq üçün sentimentallıq da kifayət edər. Lakin qalstuk üçün əsas cəhət fasondur. Yaxşı bağlanmış qalstuk həyatda ilk vacib addımdır.

CERALD (gülür). Lord İllinqvort, ola bilsin ki, mən qalstuk bağlamağı öyrəndim, lakin sizin kimi danışmağı heç vaxt öyrənə bilməyəcəyəm. Mən danışmağı heç bacarmıram.

LORD İLLİNQVORT. Ooo! Hər bir qadınla elə danışın ki, guya, siz ona vurulmusunuz; hər bir kişiylə isə elə danışın ki, guya, o, sizi bezdirib; elə birinci mövsümün axırında görəcəksiniz ki, mükəmməl mərifəti olan kübar kişi nüfuzu qazanmışsınız.

CERALD. Kübar cəmiyyətə girmək hüququ almaq çox çətindir, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Bu gün kübar cəmiyyətə daxil olmaq üçün ya insanları yedizdirmək, yəni onlara nahar ziyafətləri vermək, ya məmnun edib sevindirmək, ya da onları silkələyib sarsıtmaq lazımdır. Vəssalam!

CERALD. Görünür, kübar cəmiyyət çox maraqlıdır, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. Bu cəmiyyətin içində olmaq, demək olar ki, darıxdırıcıdır. Lakin onun çölündə olmaq isə, sadəcə, faciədir. Cəmiyyətsiz keçinmək olmaz. Əgər qadın kişiylə dəstək olmasa, o, heç vaxt həyatda uğur qazana bilməz; qadınlar isə cəmiyyəti idarə edirlər. Əgər qadınlar sənəin tərəfində deyilsə, onda sən batdın. Yalnız bu zaman sən ya elə dərhal vəkilliyin dalınca get, ya makler ol, ya da jurnalist.

CERALD. Qadınları başa düşmək çox çətindir, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Siz heç onları başa düşməyə də çalışmayın. Qadınlar şəkildir. Kişilər isə problem. Əgər bilmək istəsəniz ki qadın əslində nə düşünür (yeri gəlmişkən deyim ki, bu, çox təhlükəlidir!), ona yalnız baxın, qulaq asmayın.

CERALD. Axı qadınlar çox ağıllıdır.

LORD İLLİNQVORT. Bax bunu həmişə onlara demək lazımdır. Lakin əzizim Cerald, filosoflara görə, qadınlar ruhun materiya üzərində qələbəsidir. Kişilər isə ruhun əxlaq üzərində qələbəsidir.

CERALD. Bəs nə üçün qadınlar, sizin dediyiniz kimi, cəmiyyəti idarə edirlər?

LORD İLLİNQVORT. Qadınların tarixi tiranlığın ən pis formasının tarixidir ki, dünya beləsinə rast gəlməyib. Zəiflərin güclülər üzərində zülmü. Bu, yeganə istibdad formasıdır ki, hələ də davam edir.

CERALD. Məgər qadınların təsiri saflaşdırmır insanı?

LORD İLLİNQVORT. İnsanı idrakdan başqa heç nə saflaşdırmır.

CERALD. Hər halda, hər cür qadın olur həyatda, elə deyilmi?

LORD İLLİNQVORT. Cəmiyyətdə iki cür qadın olur – gözəl olmayan qadınlar və boyalı qadınlar.

CERALD. Axı cəmiyyətdə yaxşı qadınlar da çoxdur, elə deyil?

LORD İLLİNQVORT. Həddən artıq çoxdur!

CERALD. Siz düşünürsünüz ki, qadınlar yaxşı ola bilməz?

LORD İLLİNQVORT. Bunu onlara heç vaxt deməyin; yoxsa onların hamısı dərhal dönüb olar yaxşı. Qadınlar füsunkarcasına ərköyün cinsdirlər. Hər bir qadın üsyankardır və o, özünə qarşı qəzəblə qiyam qaldırır.

CERALD. Lord İllinqvort, siz heç vaxt evlənməmişsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Kişilər yorğun olduqları üçün evlənilər, qadınlar isə maraqlı üçün ərə gedirlər. Sonda hər iki tərəf peşman olur.

CERALD. Necə bilirsiniz, insan evləndikdə xoşbəxt ola bilərmi?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, tamamilə xoşbəxt ola bilər! Lakin əziz Cerald, evli insanın xoşbəxtliyi onun evli olmadığı insanlardan asılıdır.

CERALD. Əgər o sevirsə, onda necə?

LORD İLLİNQVORT. İnsan gərək həmişə sevsin və məhz elə buna görə də heç vaxt evlənmək lazım deyil.

CERALD. Məhəbbət gözəl şeydir, eləmi?

LORD İLLİNQVORT. İnsan sevəndə əvvəlcə özünü aldadır, nəticədə başqalarını da aldatmış olur. Bax buna da məhəbbət deyirlər. Lakin bizim zamanədə əsl ehtiraslı sevgiyə nadir hallarda rast gələrsən. Bu, o adamlar üçün bir imtiyazdır ki, onların görməyə başqa işləri yoxdur. Bu, cəmiyyətin avara təbəqəsinin yeganə məşğuliyyət növüdür, biz Harfordlar üçün isə həyatın yeganə mənasıdır.

CERALD. Harfordlar üçün?

LORD İLLİNQVORT. Bu, bizim nəslin soyadıdır. Cerald siz Perlər Kitabını oxumalı, öyrənməlisiniz. Bu, yeganə kitabdır ki, cavan kübar adam əzbər bilməlidir; bu, ingilislərin ən yaxşı bədii kitabıdır, mən deyərdim. İndi, Cerald, siz mənimlə tamamilə yeni bir həyata qədəm qoyursunuz, mən istəyirəm ki, sizə necə yaşamağı öyrədim. (Missis Arbetnot artırmada görünür, arxa planda.) Çünki dünya axmaqlar tərəfindən ona görə qurulub ki, orada ağıllı adamlar yaşasın.

Ledi Hanstenton və doktor Dobeni varid olurlar.

LEDİ HANSTENTON. Hə, deməli, siz buradaymışsınız, lord İllinqvort?! Yəqin, siz bu cavan dostumuza onun yeni vəzifələrini başa salırsınız; ona yaxşı məsləhətlərlə yanaşı, siqaret çəkməyi də öyrədirsiniz?

LORD İLLİNQVORT. Ledi Hanstenton, mən ona ən yaxşı məsləhətlər və ən yaxşı siqaretlər verirəm.

LEDİ HANSTENTON. Çox təəssüf edirəm ki, burada olmadım, sizi eşidə bilmədim. Lakin mən öyrənmək üçün artıq çox yaşlıyam. Əlbəttə, sizdən başqa, möhtərəm baş keşiş, (doktor Dobeniyə sarı döndür), sizin kilsədə olanda öyrənirəm. Lakin orada da sizin nə deyəcəklərinizi qabaqcadan bilirəm və mənə bu, o qədər də təsirləndirmir. (Missis Arbetnotu görür.) Ah, əzizim missis Arbetnot, xahiş edirəm bura gələsiniz, bizə qoşulun. Gəlin, əzizim! (Missis Arbetnot varid olur.) Ceraldın lord İllinqvortla söhbətləri uzun çəkib; zənnimcə, siz Ceralda görə məmnunsunuz. Onun bəxti gətirib. Gəlin burada əyləşək. (Otururlar.) O gözəl naxıştıkmə işiniz necə gedir?

MİSSİS ARBETNOT. Mən hələ onun üzərində işləyirəm.

LEDİ HANSTENTON. Məncə, missis Dobeni də nəşə tikirdi, eləmi?

DOKTOR DOBENİ. Bir zamanlar gözəl əl işləri vardı, tikirdi. Amma indi onun barmaqlarında əməlli-başlı podaqral var. Artıq doqquz-on ildir ki, əl işləri ilə məşğul olmur. Lakin onun başqa əyləncələri var. O, öz sağlamlığı ilə daha çox maraqlanır.

LEDİ HANSTENTON. Ah! Bu, həmişə adama ləzzət verir, elə deyil? Lord İllinqvort, siz nədən danışdınız? Bizə də deyın.

LORD İLLİNQVORT. Mən Ceralda elə onu başa salırdım ki, adamlar həmişə öz faciələrinə gülürlər; bədbəxtliyə dözməyin yeganə vasitəsi də budur! Həm də bunun müqabilində insanların həyatda ciddi münasibət bəslədiyini bütün şeyləri komik tərzdə görmək lazımdır.

LEDİ HANSTENTON. Hm... Yenə həmişəki kimi lord İllinqvort danışanda heç nə anlaya bilmirəm. İnsanpərvər Cəmiyyət necə də diqqətsizdir! Onlar heç vaxt mənə köməyə gəlmir. Mənim batmaqdan başqa çıxış yolum qalmır. Lord İllinqvort, mənə dumanlı şəkildə elə gəlir ki, siz həmişə günahkar adamların tərəfindəsiniz; mən isə həmişə çalışıram ki, müqəddəslərin tərəfini saxlayım. Başqa heç nə başa düşmürəm dediklərinizdən. Bəlkə, elə bunlar boğulan adamın xam xəyallarıdır.

LORD İLLİNQVORT. Müqəddəslərlə günahkarlar arasındakı yeganə fərq bundadır ki, hər bir müqəddəsin keçmişini var, hər bir günahkarın isə gələcəyi.

LEDİ HANSTENTON. Aaa! Bu, mənim lap axırıma çıxdı ki! Heç sözüm yoxdur! Biz, əziz missis Arbetnot, ikimiz də zamandan geri qalmışıq. Biz lord İllinqvortu başa düşə bilmərik. Yəqin, bizi lap çox qayğı ilə tərbiyə ediblər. İndi isə yaxşı tərbiyə adama yalnız mane olur. Yaxşı tərbiyə çox şeydən məhrum olmaq deməkdir.

MİSSİS ARBETNOT. Mən lord İllinqvortun hər hansı bir baxışıyla razılaşsaydım, özümə yazığım gələrdi.

LEDİ HANSTENTON. Tamam düz dediniz, əzizim!

Cerald çiyinlərini çəkib narazı halda anasına baxır. Ledi Kerolayn varid olur.

LEDİ KAROLİN. Ceyn, bilmirsiniz, Con haradadır?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, onun üçün nahaq yerə narahat olursunuz! O, ledi Statfildədir, mən onları indicə Sarı Qonaq otağında gördüm. Görünür, onlar üçün xoşdur, birlikdə şənlənirlər. Dayanın, getməyin, Kerolayn, bizimlə qalın. Xahiş edirəm, əyləşin.

LEDİ KAROLİN. Yaxşısı budur gedim Conu axtarmağa. (Çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Kişilərə bu qədər diqqət göstərmək olmaz! Kerolayna narahat olmağa əsas da yoxdur axı! Ledi Statfild elə suyuşirin qadındır ki! O, hər şeyə eyni rəğbətlə yanaşır. Gözəl xasiyyətdir. (Ser Con və missis Ollonbi varid olurlar.) Budur, bu da ser Con! Aha, missis Ollonbi də gəlir! Görünür, mən elə onu missis Ollonbiylə görmüşəm. Ser Con, Kerolayn sizi bərk axtarır.

MİSSİS ALLONBİ. Biz onu konsert zalında gözləyirdik, əziz ledi Hanstenton!

LEDİ HANSTENTON. Ah! Hə, hə, əlbəttə, konsert zalında! Mənsə elə bildim qonaq otağındasınız. Yaddaşım elə etibarsız olub ki! (doktor Dobeniyyə) Missis Dobenin əla yaddaşı var, elə deyilmi?

DOKTOR DOBENİ. Əvvəllər öz yaddaşıyla qürur duyurdu; lakin sonuncu tutmasından sonra o yalnız uşaqlığını xatırlayır. Amma sizə deyim ki, o, bu xatirələrlə böyük təsəlli tapır. Çox böyük təsəlli!

Ledi Statfild və mister Kelvil varid olurlar.

LEDİ HANSTENTON. Aaa! Əzizim ledi Statfild! Mister Kelvil sizinlə nə danışdı?

LEDİ STATFİLD. Mənim dərk elədiyimə görə, bimetallizmdən.

LEDİ HANSTENTON. Bimetallizmdən? Məgər bu, söhbət üçün müvafiq mövzudur? Bildiyimə görə, indi camaat hər şeydən danışır. Azaddırlar da, nədən istəyirlər danışirlar. Yaxşı, əzizim missis Ollonbi, bəs ser Con sizinlə nədən danışdı?

MİSSİS ALLONBİ. Pataqoniyadan .

LEDİ HANSTENTON. Doğrudanmı? Necə uzaq və yöndəmsiz bir mövzu! Şübhəsiz, ibrətamiz olardı.

MİSSİS ALLONBİ. O, Pataqoniya haqqında çox maraqlı danışdı. Sən demə, vəhşi heyvanlar hər şeyə tamamilə mədəni adamların baxdığı kimi baxırlar. Onlar necə də inkişaf ediblər!

LEDİ HANSTENTON. Nə edirlər bəyəm?

MİSSİS ALLONBİ. Göründüyü kimi – hər şey.

LEDİ HANSTENTON. Hörmətli baş keşiş, deməli, ibrətamiz haldır ki, insan təbiətinin eyni cür olmasını biləsən. Nə isə, dünya elə həmin dünyadır, heç dəyişməyib! Elə deyilmi?

LORD İLLİNQVORT. Bütün dünya iki sinfə bölünür: birincilər qara camaat kimi ağlasığmaz şeylərə inanırlar, ikincilər isə ağlagəlməz şeylər icad edir...

MİSSİS ALLONBİ. Sizin kimi?

LORD İLLİNQVORT. Bəli, mən həmişə özümə mat qalıram. Bu, yeganə şeydir ki, ondan ötrü yaşamağa dəyər.

LEDİ STATFİLD. Bəs son zamanlar siz heyrətedici nə iş görmüsünüz belə?

LORD İLLİNQVORT. Mən özümdə müxtəlif cür gözəl keyfiyyətlər icad eləmişəm.

MİSSİS ALLONBİ. Hə, belə de! Belədə birdən-birə mükəmməl ola bilmərsiniz. Bunu bir qədər yavaş-yavaş edin, tədricən...

LORD İLLİNQVORT. Mən dərhal mükəmməl olmağa da can atmıram. Daha doğrusu, ümidvaram ki, olmayacağam da! Bu heç də yerinə düşməzdi. Qadınlar bizi qüsurlarımıza görə sevirilər. Əgər qüsurlarımız kifayət qədərdirsə, onda onlar bizə hər şeyi bağışlayırlar; hətta bizim nəhəng ağlımızı da!

MİSSİS ALLONBİ. Bizdən sizin istedadınızı təhlil eləməyi xahiş etmək belə tez deyil ki? Biz pərəstişi bağışlayırıq, bizdən bundan artıq tələb etmək olmaz!

Lord Alfred varid olur. O, ledi Statfildin yanında əyləşir.

LEDİ HANSTENTON. Biz qadınlar hər şeyi bağışlamalıyıq. Elə deyil, əziz missis Arbetnot? Əminəm ki, siz də mənimlə razılaşarsınız.

MİSSİS ARBETNOT. Yox, razılaşmıram, ledi Hanstenton. Məncə, çox şey var ki, qadınlar heç vaxt onları bağışlamır.

LEDİ HANSTENTON. Hansı şeylərdir?

MİSSİS ARBETNOT. Başqa qadının həyatını məhv etmək. (Yavaş-yavaş səhnənin arxasına tərəf yeriyir.)

LEDİ HANSTENTON. Elədir, çox kədərli haldır. Lakin zənnimcə, indi elə gözəl idarələr var ki, orada belə qadınlara baxırlar; onları düz yola gətirirlər; məncə, həyatın sirri elə bundan ibarətdir ki, hər şeyə mümkün qədər soyuqqanlı və yüngül yanaşasan.

MİSSİS ALLONBİ. Həyatın sirri ondadır ki, yersiz hissə qapılmayasan.

LEDİ STATFİLD. Həyatın sirri ondadır ki, dəhşətli dərəcədə aldadıldığınız zaman gərək məyusluğunuzla, ümitsizliyinizlə əylənəsiniz.

KELVİL. Ledi Statfild, həyatın sirri nəfslə, tamahla mübarizə aparmaqdadır.

LORD İLLİNQVORT. Həyatın heç bir sirri yoxdur. Həyatın məqsədi, əgər o da varsa, həmişə cəzbedici, şirnikləndirici şeylər axtarmaqdadır. Onlar çox azdır. Bəzən bütün günü yelə verirsən, amma bir dənə də olsun cəzbedici şey tapmırsan. Bu, sadəcə, dəhşətdir. Gələcək üçün qorxmağa başlayırsan.

LEDİ HANSTENTON (yelpiklə onu hədələyir). Bilmirəm niyə, amma mənə elə gəlir ki, sizin burada danışdıqlarınızın hamısı, sadəcə, tərbiyəsizlikdir. Lakin sizə qulaq asmaq çox maraqlı idi.

LORD İLLİNQVORT. Hər bir fikir əxlaqsızdır. Onun mahiyyətində dağıdıcılıq var. Siz nə barədəsə düşünəndə həmin o “nə barədə”ni məhv edirsiniz. Fikrin təsiri kimi ölümcül heç nə yoxdur.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort, mən heç nə başa düşmədim. Amma şübhə etmirəm ki, bunlar hamısı həqiqətdir. Şəxsən mən çox fikirləşdiyim üçün özümü heç qınamıram. Məncə, qadınlara çox düşünmək ziyandır. Onlar hər şeydə olduğu kimi, bunda da orta həddi gözləməlidirlər.

LORD İLLİNQVORT. Orta hədd çox mənfur bir xüsusiyyətdir. Yalnız ifrat cəhd qələbəyə aparır.

LEDİ HANSTENTON. Məncə, bunu yadımda saxlayacağam. Bu ifadə gözəl səslənir. Amma mən hər şeyi unutmağa başlayıram. Aman Allah, necə böyük bədbəxtlik!

LORD İLLİNQVORT. Bu, elə sizin güclü füsunkar gözəlliklərinizdən biridir, ledi Hanstenton. Qadınlara yaddaş gərək deyil. Qadında yaddaş zövqün məhv olmasının başlanğıcıdır. Qadının şlyapasına baxan adam dərhal deyə bilər ki, bu qadının yaddaşı var, ya yox.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort, siz necə də sevimlisiniz! Siz həmişə belə qənaətə gəldirsiniz ki, biz qadınların ən biabırçı cəhəti elə bizim ən böyük məziyyətimizdir. Sizin həyata baxışlarınız adama təskinlik verir.

Nökər varid olur.

NÖKƏR. Doktor Dobenin kareti gözləyir!

LEDİ HANSTENTON. Əzizim baş keşiş! Hələ on birin yarısıdır ki!

DOKTOR DOBENİ (durur). Ledi Hanstenton, təəssüf ki, mən getməliyəm.

Çərşənbə günləri missis Dobeni çox pis yatır.

LEDİ HANSTENTON (ayağa durur). Yaxşı, sizi ləngitməyim. (Qarıya qədər yola salır.) Mən nökrə tapşırıdım ki, karetə bir cüt kəklik qoysun. Yəqin ki, onlar missis Dobenin xoşuna gələcək.

DOKTOR DOBENİ. Ah, siz çox səxavətlisiniz, ledi Hanstenton. Amma deyim ki, indi missis Dobeni bərk şeylər yemir; həlməşik şeylər yeyir. O çox həyatsevərdir, çox! Şikayət-filan da eləmir. (Ledi Hanstentonla birlikdə çıxır.)

MİSSİS ALLONBİ (lord İllinqvorta yaxınlaşır). Bu gün ay necə də gözəldir!

LORD İLLİNQVORT. Gedək aya baxmağa. Bizim zəmanədə nəşə dəyişkən şeylərlə əylənmək xoşdur.

MİSSİS ALLONBİ. Sizin güzgünüz var.

LORD İLLİNQVORT. Bu güzgü çox amansızdır. O, mənə yalnız qırıqlarımı göstərir.

MİSSİS ALLONBİ. Mənim güzgüm daha tərbiyəlidir. O, mənə heç vaxt həqiqəti demir.

LORD İLLİNQVORT. Deməli, sizə vurulub.

Ser Con, ledi Statfild və lord Alfred çıxırlar.

CERALD (lord İllinqvorta). Olar mən də sizinlə gəlim?

LORD İLLİNQVORT. Əlbəttə, əzizim! (Üçü də çıxışa tərəf gedir.)

Ledi Kerolayn varid olur, ətrafa boylanır, otərəf-butərəfə baxıb əks tərəfə keçir; ser Con və ledi Statfildin getdiyi istiqamətə yeriyir.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald!

CERALD. Nə olub, ana!

Lord İllinqvortla missis Ollonbi çıxırlar.

MİSSİS ARBETNOT. Çox gecdir. Gəl gedək evə!

CERALD. Anacan, əzizim! Gəl bir az da qalaq. Lord İllinqvortla olmaq elə maraqlıdır ki! Yeri gəlmişkən, ana, mənim sənə böyük bir sürprizim var! Biz bu ayın axırında Hindistana yola düşürük.

MİSSİS ARBETNOT. Gedək evə!

CERALD. Sən istəyirsənsə, gedək, ana. Qoy lord İllinqvortla xudahafızlaşım, beşcə dəqiqəyə gəlirəm. (ÇIXIR.)

MİSSİS ARBETNOT. Əgər istəyirsə, məni tərk etsin! Amma onunla yox! Heç vaxt onunla yox! Mən buna dözə bilmərəm! (Obaş-bubaşa gedir.)

Ester daxil olur.

ESTER. Missis Arbetnot, necə gözəl bir gecədir!

MİSSİS ARBETNOT. Doğrudan?

ESTER. Missis Arbetnot, çox istərdim ki, sizinlə yaxından tanış olum. Əlbəttə, əgər icazə versəniz. Siz buradakı o biri qadınlara bənzəmirsiniz. Bu gün qonaq otağına girəndə, elə bil, nəsə təmizlik və paklıq gətirdiniz özünüzlə. Mən özümü çox gic kimi apardım. Bəzən lazımı anda lazım olan sözləri demirlər; lazım olan adama demirlər.

MİSSİS ARBETNOT. Mən dediklərinizin hamısını eşitdim. Razıyam sizinlə, miss Vorsley.

ESTER. Bilmirdim ki, siz eşitmisiniz. Lakin bilirdim ki, siz mənimlə razılaşacaqsınız. Günah işlətməmiş qadın cəzalandırılmalıdır, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Elədir.

ESTER. Axı o qadını namuslu kişi və qadınların məclisinə buraxmaq olmaz!

MİSSİS ARBETNOT. Elədir, olmaz!

ESTER. Kişi də eynilə beləcə cəzalandırılmalıdır.

MİSSİS ARBETNOT. Eynilə, düzdür! Bəs uşaqlar, əgər varsa, onlar da cəzalandırılmalıdır?

ESTER. Bəli! Belə lazımdır. Ataların günahları uşaqların üstünə düşür. Bu, ədalətli qanundur. Allah tərəfindən verilmiş qanundur.

MİSSİS ARBETNOT. Allah tərəfindən verilmiş ən amansız qanunlardan biridir! (Divar sobasına tərəf yeriyyir.)

ESTER. Missis Arbetnot, oğlunuzun sizi tərk etməsinə təəssüflənirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli.

ESTER. Siz onun lord İllinqvortla getməsinə razısınız? Əlbəttə, bu işdə mövqe, pul var. Lakin mövqe, vəzifə, pul hələ hər şey demək deyil, düzdür?

MİSSİS ARBETNOT. Onlar heç nə demək deyil; onlar yalnız bədbəxtlik gətirir insana.

ESTER. Onda bəs nə üçün oğlunuzu buraxırsınız onunla?

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum özü belə istəyir.

ESTER. Əgər siz ondan xahiş eləsəniz ki getməsin, o, sizə qulaq asar, elə deyil?

MİSSİS ARBETNOT. O artıq qəti qərara gəlib ki, getsin.

ESTER. Oğlunuz sizin sözlünüzdən çıxma bilməz. O, sizi həddən artıq çox istəyir. Ondən rica edin, xahiş edin ki, getməsin. İcazə verin mən onu sizin yanınıza göndərim. İndi o, lord İllinqvortla artırmadadır. Mən onların yanından ötəndə gördüm ki, gülürlər.

MİSSİS ARBETNOT. Narahat olmayın, miss Vorsley, mən gözləyəyəm. Bu çox da vacib deyil.

ESTER. Yox, mən ona deyəcəyəm ki, siz gözləyirsiniz. Xahiş edirəm, sizdən rica edirəm, ona deyın ki, getməsin. (Çıxır.)

MİSSİS ARBETNOT. O gəlməyəcək... Bilirəm... o gəlməyəcək...

Ledi Kerolayn daxil olur. O, həyəcanla otərəf-butərəfə göz gəzdirir. Cerald varid olur.

LEDİ KAROLİN. Mister Arbetnot, icazə verin soruşum: siz oralarda ser Conu görmədiniz ki?

CERALD. Yox, ledi Kerolayn, artırmada yox idi.

LEDİ KAROLİN. Çox qəribədir! Onun artıq yatmaq vaxtı keçib! (Çıxır.)

CERALD. Anacan, bağışla ki, səni gözlətdim. Tamam unutmuşdum. Ana, bu gün elə yaxşı gündür ki! Mən heç vaxt belə sevinməmişdim!

MİSSİS ARBETNOT. Getməyinə görə sevinirsən?

CERALD. Yox, ana, belə demə. Əlbəttə, təəssüflənirəm ki, səni yalnız qoyub gedirəm. Sən ən yaxşı anasan. Bütün analardan yaxşısan. Axı lord İllinqvort demişkən, elə bütün ömrümüz boyu bu cındır şəhərdə, Rokleydə yaşamaq olmaz ki! Sənin üçün, bəlkə də, bunun fərqi yoxdur. Amma mənim üçün fərqi var. Qürur, ad-san məsələsidir bu. Mən daha çox şey əldə etmək istəyirəm. Karyera, vəzifə istəyirəm. İstəyirəm elə bir şey edim ki, sən mənimlə fəxr edəsən. Lord İllinqvort mənə kömək edəcək. O, mənim üçün hər şey edəcək.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, oğlum, lord İllinqvortla getmə. Yalvarıram sənə, oğlum, getmə onunla! Cerald, nə olar, getmə!

CERALD. Ana, nə tez fikrini dəyişdin?! Bir anın içində sənə nə oldu belə? Heç özün də bilmirsən nə danışsən, ana?! Saat yarım bundan qabaq qonaq otağında razılıq verdin; indi fikrini dəyişirsən, etiraz edirsən? Həyatımın yeganə şansından məni məhrum etmək istəyirsən? Mən bu yeganə şansımı əldən verməliyəm? Ana, sənə nə olub? Lord İllinqvort kimiləri həyatda adama çox nadir hallarda rast gəlir axı! Məgər bu, belə deyil, ana? Çox qəribədir, mən xoşbəxtliyin bir addımlığında ikən mənim yeganə doğma anam mənə mane olur! Bundan başqa, ana, sən bilirsənmi ki, mən Ester Vorsleyi sevirəm. Axı onu necə də sevməyim, hə? Mən onu elə sevirəm ki, hətta bunu sənə deyə də bilmirəm; sevgimi ifadə edə bilmirəm. Əgər mənim vəzifəm, mövqeyim olsa, onda gələcəyə də ümidim olacaq... Mən... mən... o qıza... ürəyimi... Başa düşürsən, ana... Lord İllinqvortun katibi olmaq nə deməkdir? Belə bir başlanğıc bilirsən nə deməkdir? Bu karyera... məni gözləyir... öz qapılarını açıb mənim qarşımda. Əgər mən lord İllinqvortun katibi olsam, Esterə də evlənmək təklifi edə biləcəyəm. Yoxsa hansısa cındır bank məmuru yüz il də qalsa, bunu edə bilməz...

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum, sən miss Vorsleyə ümid etmə. Mənim onun həyata baxışlarından xəbərim var. O, elə indicə mənə bunların hamısını dedi. (pauza)

CERALD. Onda mənim qarşımda yalnız mənə bə bə çatmaq məsələsi qalır ki! Hər necə olsa, bu, nəyə deməkdir! Mən o mənə bə bə əldə etməyə şadam! Sən həmişə mənə bə bə yolunda mənə mane olmağa çalışmışsan, ana! Mənim iddialarımı, arzu və qürurumu boğmağa çalışmışsan, elə deyilmi? Sən həmişə mənə demisən ki, dünya fanidir, pozğundur, uğurlara can atmağa dəyməz, cəmiyyət miskinidir, nə bilim nəə... Amma bax mən bunlara inanmıram indi! Ana, mənə, dünya nəşəylə doludur. Düşünürəm ki, cəmiyyət arasında olmaq maraqlıdır və maraqlı da olmalıdır. Düşünürəm ki, uğurlara can atmağa dəyər. Ana, mənə öyrətdiklərinin hamısı yanlışdır, sən mənə düzgün tərbiyə verməmişsən. Lord İllinqvort uğur adamıdır, onun nailiyyətləri çoxdur. O, zəmanə adamıdır, zamanla

ayaqlaşa bilər. O, cəmiyyət arasında yaşayır və cəmiyyət üçün yaşayır. Mən də onun kimi olmaq üçün hər şeyimi verərdim.

MİSSİS ARBETNOT. Mənim üçün isə kaş sən öləydin, belə sözlər deməyəydin!

CERALD. Ana, axı sən nə üçün lord İllinqvorta qarşısan, hə? Mənə de görüm, nə olub? Nə olub axı?

MİSSİS ARBETNOT. O, pis adamdır.

CERALD. Necə yəni pisdirdi? Başa düşürəm...

MİSSİS ARBETNOT. Deyərəm.

CERALD. Məncə, sən ona görə lord İllinqvorta pis deyirsən ki, o, sən kimi düşünmür, sən inandıqlarına da inanmır. Ana, axı kişilər qadınlardan fərqlidir. Təbiidir ki, onların dünyagörüşləri müxtəlifdir.

MİSSİS ARBETNOT. Məsələ lord İllinqvortun nəyə inanıb-inanmadığında deyil, bunun əhəmiyyəti də yoxdur. O, sadəcə, pis adamdır, vəssalam.

CERALD. Ana, bəlkə, sən onun haqqında bir şey bilirsən, mənə demirsən, hə? Görünür, nəşə öyrənmişən onun barəsində, hə?

MİSSİS ARBETNOT. Hə, bilirəm. Onu tanıyıram.

CERALD. Əminsən?

MİSSİS ARBETNOT. Tam əminəm.

CERALD. Çoxdan bilirsən bunu?

MİSSİS ARBETNOT. İyirmi ildir.

CERALD. İyirmi il bundan qabaq insanın həyatında nələr baş verdiyini indi xatırlatmaq, sənə, ədalətliymi? Axı lord İllinqvortun cavanlığının bizə nə aidiyyəti var? Bunun bizim üçün nə əhəmiyyəti var ki?

MİSSİS ARBETNOT. O adam necə olubsa, indi də elədir və bundan sonra da elə olacaq. İnsan xarakteri dəyişmir.

CERALD. Ana, lord İllinqvort nə edib? Söylə mənə. Əgər o, rüsvayçı bir hərəkət edibsə, mən onunla getməyəcəyəm. Sən mənə ki yaxşı tanıyırsan?!

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, yaxın gəl, oğlum. Yanımda otur, lap uşaqlıqda necə oturdunsa, elə otur. O zaman sən mənim əziz, balaca körpəm idin.

Cerald anasının yanında oturur.

MİSSİS ARBETNOT (oğlunun saçlarını tumarlayır, əlini sığallayır). Cerald, nə vaxtsa bu həyatda bir qız yaşayırdı; çox gənc idi, təxminən, on səkkiz yaşı olardı. O vaxt lord İllinqvortun adı Corc Harford idi. Həmin o Corc Harford o qızla tanış oldu. O qız təcrübəsiz, həyat haqqında heç bir təsəvvürü olmayan məsum bir qız idi. Oğlan isə ağıllıydı, hər şeyi bilirdi. Oğlan qızı məcbur elədi ki, qız ona vurulsun. Qız ona elə möhkəm vuruldu ki, onunla qaçmağa məcbur oldu; öz ata ocağını tərk etdi. Qız oğlanı elə ürəkdən sevirdi ki! Oğlan söz verdi ki, qızla evlənsin. Qız da ona inandı! Qız o vaxt çox gənc idi və həyatın nə demək

olduğunu bilmirdi. Oğlan isə toyu bu həftədən o biri həftəyə, bu aydan o biri aya təxirə salır, vaxtı uzadırdı. Qız, həmişəki kimi ona inanmaqda davam edirdi. Qız onu sevirdi. Qızın uşağı oldu; lakin uşaq olmamışdan qabaq qız oğlana yalvardı ki, onunla uşağın xətrinə evlənsin; heç olmasa, uşağa ad qoysunlar ki, qızın günahı uşağın üstünə düşməsin. Uşağın nə günahı var, o, məsum bir körpə idi. Oğlan imtina etdi. Beləliklə, uşaq doğulandan sonra qız uşağı da götürüb oğlanı tərk elədi; qızın həyatı, qəlbi, nəyi vardısı məhv oldu, parçalandı; onun içindəki bütün nəcib hissləri, xeyirxah duyğuları da öldü. Qız dəhşətli iztirablar içində qaldı və indi də o iztirablarla yaşayır. O qız bütün həyatı boyu iztirab və əziyyətlərə qatlaşıb yaşayacaq. O qız üçün nə rahatlıq, nə sevinc, nə də bağışlanma var! O qadın öz zəncirini bir cinayətkar kimi sürüyür. O qadın cüzamlı xəstələr kimi maska taxır. Od o qadını təmizləyə bilmir. O qadının yangısını su söndürə bilmir. O qadına heç nə şəfa gətirə bilməz! O qadını heç bir yuxu dərmanı yatızdıra bilməz! O qadını heç bir tiryək kefləndirə bilməz! O ölmüşdür! Onun qəlbi ölmüşdür!... Bax buna görə mən lord İllinqvortu pis adam hesab edirəm. Bax buna görə mən istəmirəm ki, mənim oğlum onunla getsin!

CERALD. Ana, əzizim, bütün bunlar, əlbəttə, çox faciəli səslənir. Lakin mənə elə gəlir ki, qız da lord İllinqvort qədər günahkardır. Axı yaxşı qız, əsl yaxşı qız öz atası evindən onunla evlənməyən adamla qaça bilərmə? Əsl tərbiyəli qız onunla evlənməyən bir kişiylə bir yerdə yaşayarmı? Tərbiyəli qız belə etməz!

MİSSİS ARBETNOT (pauza). Cerald, mən bütün etirazlarımı geri götürürəm. Sən lord İllinqvortla hara istəsən gedə bilərsən.

CERALD. Ah, mənim əziz anam! Mən belə də bilirdim! Bilirdim ki, sən mənə mane olmaq istəməzsən! Sən Allahın yaratdığı ən yaxşı qadınsan! Lord İllinqvorta gəlincə isə deməliyəm ki, o, belə vicdansız və alçaq hərəkətlər eləməyə qadir deyil. Mən buna inanmıram, sadəcə, inanmıram.

ESTER (səhnə arxasından qışqırır). Buraxın məni! Buraxın deyirəm!

Ester qorxa-qorxa qaçır, özünü Ceraldın üstünə atır, ona sığınır.

ESTER. Ooo! Mənə kömək edin! Məni onun əlindən qurtarın!

CERALD. Kimdən?

ESTER. O, məni təhqir etdi! Dəhşətli təhqir etdi! Mənə kömək edin!

CERALD. Kim? Kimdir o? Kimdir? Kimdir sənə cürət edən?

Səhnənin arxasından lord İllinqvort görünür. Ester Ceraldın qoynundan çıxıb lordu göstərir.

CERALD (qəzəb və hiddətlə). Lord İllinqvort, siz dünyanın ən məsum bir varlığını təhqir etmişiniz! Bu qız mənim anam kimi təmiz bir məxluqdur! Siz

mənim dünyada hər şeydən çox sevdiyim bir qızı təhqir etmişiniz! Mən onu anam qədər sevirəm! Mən sizi öldürəcəyəm! Əgər göydə Allah varsa, sizi məhv edəcəyəm!

MİSSİS ARBETNOT (Ceralda tərəf qaçır və onu saxlayır). Yox, yox! Oğlum, lazım deyil!

CERALD (anasını itələyir). Mane olma, ana, mən onu öldürəcəyəm!

MİSSİS ARBETNOT. Cerald!

CERALD. Burax məni, ana! Dedim ki burax!

MİSSİS ARBETNOT. Dayan! Cerald, dayan dedim sənə! O, sənın atandır!

Cerald anasının əlindən tutur, onun üzünə baxır. Ana yavaş-yavaş döşəməyə doğru əyilir, üz-gözündə dəhşətli bir utanc hissi dolaşır. Ester ayaqları ucunda qapıya sarı gedir. Lord İllinqvort dodaqlarını gəmirərək qaşqabağını sallayır. Bir an keçir, Cerald anasını qaldırır, onun çiyinlərindən yapışır və otaqdan çıxarır.

Pərdə.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Missis Arbetnotun qonaq otağı. Arxadan böyük fransız şüşə pəncərəsi görünür. Pəncərəyə bağa açılır. Soldan və sağdan qapı var. Cerald Arbetnot yazı masasında nəşə yazır. Alisa varid olur, onun dalınca ledi Hanstenton və missis Ollonbi daxil olurlar.

ALİS. Ledi Hanstenton və missis Ollonbi! (Qonaqların gəlişini xəbər verib çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Sabahınız xeyir, Cerald!

CERALD (durur). Sabahınız xeyir, ledi Hanstenton. Xoş gördük, missis Ollonbi!

LEDİ HANSTENTON (oturur). Cerald, biz gəldik ki, əziz ananıza baş çəkək!

Ümidvarıq ki, o, indi sapsağlamdır!

CERALD. O, hələ öz otağından çıxmayıb, ledi Hanstenton.

LEDİ HANSTENTON. Ah! Ötən gecə hava yaman boğanaq idi! Məncə, bugünkü havada şimşək var! Bəlkə də, bu bir musiqidir, bilmək olmaz! Musiqi həmişə adama romantik lad verir, daha doğrusu, adamın əsəblərinə təsir edir!

MİSSİS ALLONBİ. Bizim zəmanədə bunların ikisi də bir şeydir!

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, nə demək istədiyinizi başa düşmürəm; çox şadam ki, başa düşmürəm. Zənnimcə, siz nəşə yaxşı bir şey demədiniz. Ooo, görürəm siz missis Arbetnotun gözəl qonaq otağını seyr edirsiniz. Gözəl otaqdır, həm də köhnə dəblədir, eləmi?

MİSSİS ALLONBİ (dəstəli gözlüyü ilə otağa göz gəzdirir). Əsl ingilis evidir; xoşbəxt ailə ocağı!

LEDİ HANSTENTON. Çox dəqiq sözdür, əzizim. Lap düzgün ifadə elədin. Cerald, əzizim, ananızın ətrafında kim varsa, hamısına ondan yaxşı impulslar gəlir.

MİSSİS ALLONBİ. Lord İllinqvort deyir ki, bütün təsirlər pisdır, müsbət təsirlər isə ikiqat ziyandır.

LEDİ HANSTENTON. Lord İllinqvort missis Arbetnotla yaxından tanış olsa, o, öz fikrini dəyişər. Mən onu mütləq bura gətirəcəyəm.

MİSSİS ALLONBİ. Mən də istərdim lord İllinqvortu xoşbəxt ailə ətrafında görüm.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, bu, ona çox faydalı olacaq. İndi, az qala, bütün London qadınları evlərini səhləb çiçəkləri ilə, nə bilim xaricilərlə, fransız romanları ilə bəzəyirlər. Amma burada otaq, görürsünüz, necə sadə və səliqəlidir. Təbii güllər, adamı şoka salmayan kitablar, şəkillər... Bu şəkillərə baxanda utanmırsan.

MİSSİS ALLONBİ. Amma mən utanıb-qızarmağı sevirəm.

LEDİ HANSTENTON. Nə olar, utanmaz ənlük barədə nə qədər desən danışmaq olar; əlbəttə, əgər lazım olan anda qızarmağı bacarırsansa. Yazıq Hanstenton mənə deyirdi ki, sən çox nadir hallarda qızarırsan. Lakin o özü də çox xırdaçı adam idi. O, mənə öz dostlarıyla tanış etməzdi; yalnız yaşı yetmiş ötmüş dostlarından başqa heç kəslə qoymazdı danışmağa. Yazıq qoca lord Aşton da onlardan biriydi. Sonralar öyrəndim ki, Aştonun özü də boşanma proseslərində çox iştirak edib. Bədbəxtlikdir, vallah!

MİSSİS ALLONBİ. Mən yetmişyaşlı kişiləri daha çox xoşlayıram. Onlar qadınlara ölənə kimi sevgi təklif edirlər. Məncə, yetmiş yaş kişi üçün ideal yaşdır.

LEDİ HANSTENTON. Cerald, bu qadın düzələn deyil, eləmi? Ümidvaram ki, mən bundan sonra sizin ananızla tez-tez görüşəcəyəm. Axı siz lord İllinqvortla tezliklə çıxıb gedəcəksiniz, elə deyil?

CERALD. Mən fikrimi dəyişdim və lord İllinqvortun katibi olmayacağam!

LEDİ HANSTENTON. Ola bilməz, Cerald! Bu ki ağılsızlıqdır! Nə üçün, səbəb nədir belə?

CERALD. Məncə, bu yer mənim üçün deyil.

MİSSİS ALLONBİ. Kaş o yeri mənə təklif edəydi. Amma lord İllinqvort deyir ki, mən kifayət qədər ciddi deyiləm.

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, siz gərək bu evdə belə şeylər danışmayasınız. Missis Arbetnot bizim firlandıığımız əxlaqsız cəmiyyət barədə heç nə bilmir; o, bu cəmiyyətə girmək istəmir. O çox tərbiyəli qadındır. Mənim üçün çox böyük şərəf idi ki, o, dünən bizə gəldi. Bu da bizim ziyafətə çox böyük alicənablıq gətirdi.

MİSSİS ALLONBİ. Ah! Deməli, buna görə sizə elə gəldi ki, havada şimşək qoxusu var, eləmi?

LEDİ HANSTENTON. Əzizim, bunu necə dilinizə gətirirsiniz? Bu şeylər arasında ümumi heç nə yoxdur! Cerald, doğrusu, deyin görüm siz axı bu yerə niyə münasib saymırsınız özünüzü?

CERALD. Bizim lord İllinqvortla həyata baxışlarımız fərqlidir.

LEDİ HANSTENTON. Axı, əzizim Cerald, sizin yaşınızda həyata nə kimi baxış ola bilər ki? Siz yaşda cavanların həyata baxışı olur ki? Bu, tamam yersizdir. Bu baxımdan sizi gərək başqaları idarə edə. Lord İllinqvort sizə çox yaxşı bir vəzifə təklif edib; onunla səyahətə çıxsanız, dünyanı görərsiniz, öyrənərsiniz; daha doğrusu, lazım olduğu qədər gəzib-görərsiniz dünyanı, əlverişli şəraitlərdə müxtəlif lazımı adamlarla tanış olarsınız; bu da sizin karyeranızın başlanğıcı üçün ən vacib şərtidir.

CERALD. Mən dünyanı görmək istəmirəm, artıq onu gördüm.

MİSSİS ALLONBİ. Mister Arbetnot, ümid edirəm ki, siz hələ həyatdan doymamısınız. Əgər kişi bunu deyirsə, deməli, həyatdan bezib.

CERALD. Mən anamı qoyub getmək istəmirəm.

LEDİ HANSTENTON. Ax, Cerald, Cerald, bu artıq tənbəllikdir! Yalnız tənbəllik demək olar buna! Anamı tək qoymaq istəmirəm! Sizin ananızın yerində olsaydım, təkidlə deyərdim ki, gedin!

Alisa varid olur.

ALİS. Miledi, missis Arbetnot üzr istəyir; onun başı bərk ağrıyır və bu gün o, heç kəsi qəbul eləyə bilmir. (Çıxır.)

LEDİ HANSTENTON. Başı ağrıyır? Çox təəssüf! Cerald, bəlkə, siz axşam ananızla bizə gələsiniz, hə? Əlbəttə, əgər ananız özünü yaxşı hiss eləsə...

CERALD. Bu gün çətin, ledi Hanstenton!

LEDİ HANSTENTON. Onda sabah! Ah, kaş atanız olaydı, o heç qoyardımı sizi burada sürünəsiniz. O, dərhal sizi lord İllinqvortla göndərirdi. Amma analar həmişə zəif olur. Onlar hər şeydə oğullara güzəştə gedirlər. Ah, biz yalnız qəlbimizlə yaşayırıq, qəlbimizlə! Gedək, əzizim, gedək, hələ kilsəyə də getməliyəm, missis Dobeniyyə də baş çəkməliyəm; mənə elə gəlir o da özünü pis hiss eləyir. Qəribədir, çox qəribədir, baş keşib buna necə dözür, başım çıxmır! O, ərlerin ən yaxşısıdır! Sözün həqiqi mənasında nümunəvi ərdir! Hələlik, Cerald! Ananıza ən səmimi salamımı çatdırın.

MİSSİS ALLONBİ. Xudahafız, mister Arbetnot.

CERALD. Sağ olun. (Ledi Hanstenton və missis Ollonbi çıxırlar. Oturub məktubları oxuyur.) Mən indi burada hansı soyadı yazım? Nə imza qoyum? Mənim heç birinə hüququm çatmır. (İmza qoyur və məktubu konvertin içinə yerləşdirir, ünvanı yazır və məktubu surğuclamaq istəyir. Qapı açılır. Missis Arbetnot daxil olur. Cerald surğucu yerə qoyur. Ana və oğul bir-birinə baxırlar.)

LEDİ HANSTENTON (açıq şüşəli qapıdan boylanır). Cerald, bir də sağ olun. Biz birbaşa sizin gözəl bağınızdan keçib-gedirik və mənim məsləhətlərimi də unutmayın. Lord İllinqvortla dərhal çıxıb gedin.

MİSSİS ALLONBİ. Hələlik, mister Arbetnot! Baxın a, səyahətdən qayıdanda mənim üçün yaxşı bir şey gətirin. Hind şalı olmasın a, bax, məbada hind şalı gətirəsiniz!

Çıxırlar.

CERALD. Mən ona məktub yazdım.

MİSSİS ARBETNOT. Kimə?

CERALD. Atama. Yazdım ki, o, saat dörd üçün bura gəlsin.

MİSSİS ARBETNOT. O gəlməyəcək. Mən onu evimin kandarına belə buraxmaram.

CERALD. O gəlməlidir.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, əgər sən lord İllinqvortla getmək istəyirsənsə, bu saat get. Dərhal çıx get ki, mən ölməyim. Lakin mənim onunla görüşməyimi xahiş eləmə!

CERALD. Ana, başa düş, məni lord İllinqvortla getməyə heç kəs məcbur eləmir. Səni tərək etməyə də heç kim vadar etmir. Sən ki məni yaxşı tanıyırsan! Mən ona yazdım ki...

MİSSİS ARBETNOT. Nə yaza bilərsən axı ona?

CERALD. Anacan, bilmirsən ki, nə yaza bilərəm?

MİSSİS ARBETNOT. Yox!

CERALD. Ana, yəqin ki, təxminən bilirsən. Ana, düşün, nə etmək olar? Bax bu günlərdə təcili nə edə bilərik? Yaxşı-yaxşı düşün!

MİSSİS ARBETNOT. Heç nə etmək olmaz!

CERALD. Mən lord İllinqvorta yazdım ki, o, səninlə evlənməlidir.

MİSSİS ARBETNOT. Mənimlə evlənməlidir?

CERALD. Hə, ana! Mən onu məcbur edəcəyəm! O, sənə etdiyi pislikləri yuyub-təmizləməlidir. Günahını yumalıdır. Ədalət qalib gəlməlidir! Gec də olsa, ana, ədalət zəfər çalmalıdır! Bir neçə gündən sonra sən lord İllinqvortun qanuni arvadı olacaqsan.

MİSSİS ARBETNOT. Cerald, axı...

CERALD. Axısı-maxısı yoxdur. Mən bunu təkidlə tələb edirəm. Mən onu məcbur edəcəyəm. Onun imtina eləməyə cəsarəti çatmaz.

MİSSİS ARBETNOT. Axı mən imtina edirəm ondan, Cerald! Mən lord İllinqvorta ərə getməyəcəyəm!

CERALD. Ərə getməyəcəksən? Ana!

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona getməyəm...

CERALD. Axı başa düşürsən... Bu, səndən və məndən ötrüdür... Bu izdivac vacibdir. Bu izdivac məlum səbəblərə görə baş tutmalıdır! Onsuz da, mənə bunun köməyi dəyməyəcək! Mənə ad verməyəcək! Əslində isə bu, mənim haqqım olardı! Lakin sənin üçün bunun mənası olacaq! Gec də olsa, sən, ana, mənim atamın arvadı olacaqsan. Məgər bunun əhəmiyyəti yoxdur?

MİSSİS ARBETNOT. Mən ona ərə getməyəcəyəm!

CERALD. Ana, sən ona getməlisən!

MİSSİS ARBETNOT. Yox, getməyəcəyəm! Sən günahın yuyulmasından danışsən? O günahı nə ilə yumaq olar ki? Mən rüsvay oldum, o isə yox! Bunu yumaq olar? Kişilə qadının adı tarixçəsidir, vəssalam. Həmişə belə olub, bundan sonra da belə olacaq. O tarixçənin sonu da adı sonluqdur. Qadın əzab çəkir. Kişi isə azad gəzir.

CERALD. Ana, bilmirəm bu, adı sonluqdurmu? Ümid edirəm ki, adı deyil. Lakin sənin həyatın, hər halda, bununla bitmir. Burada kişi gərək öz günahını yusun. Bu azdır hələ. Bu, keçmişə ütüləyə bilməz. Lakin hər halda, gələcəyi ki işıqladır, açır, sənin üçün yaxşılaşdırır!

MİSSİS ARBETNOT. Mən lord İllinqvorta ərə getməkdən imtina edirəm.

CERALD. Əgər o özü sənin ayağına gəlib sənə evlənmək təklif eləsə, sən ona başqa cür cavab verərdin. Unutma ki, o, mənim atamdır!

MİSSİS ARBETNOT. Əgər o özü gəlsə, nə eləsə, xeyri yoxdur, mənim cavabım qəti olacaq: yox! Unutma ki, mən də sənin ananam!

CERALD. Ana, səninlə çox çətindir danışmaq! Başa düşürəm axı niyə sən məsələyə düzgün yanaşmırsan, yeganə düz mövqedən baxmırsan? Bu, sənin həyatının əzablarını məhv edə bilər, bu, bizim adımızın üstündəki kölgəni süpürüb ata bilər! Bunun üçün məhz izdivac lazımdır! Başqa çıxış yolumuz yoxdur! Toydan sonra isə biz ikimiz də səninlə buradan gedərik! Amma əvvəlcə gərək toy olsun! Əvvəla, bu, sənin öz qarşında olan öhdəliyindir! İkincisi isə bütün qadınlar qarşısındakı öhdəliyindir! Bəli, bəli, dünyadakı digər qadınlar qarşısındakı borcundur! Qoy o bilsin ki, qadınları aldatmaq olmaz! Qoy bir daha qadınları aldatmasın!

MİSSİS ARBETNOT. Mənim qadınlara borcum yoxdur! Mənə heç bir qadın kömək eləmədi. Mən heç bir qadında təskinlik tapa bilmədim. Heç kim mənə təsəlli belə vermədi. Qadınlar bir-birinə qarşı çox amansız olurlar. Dünən gecə o qız, yaxşı qız olsa da, mənim yanımdan elə aradan çıxdı ki, elə bil, mən taun xəstəliyinə tutulmuşdum. Bəli, o, düz elədi. Mən pis qadınam, rüsvay olmuşam. Lakin mənim səhvlərim mənim özümə aiddir, özümünküdür! Mən bu günah yükünü özüm daşmalıyam. Tək daşmalıyam. Axı günah işlətməyən qadınlarla mənim nə əlaqəm ola bilər? Günahkar qadınla günahsız qadın arasında ümumi nə ola bilər axı? Onlar heç vaxt bir-birini başa düşməzlər!

Ester daxil olur.

CERALD. Ana, yalvarıram sənə, mən deyəni elə.

MİSSİS ARBETNOT. Hansı oğul bu dəhşətli qurbanı anasına təklif edər?

Dünyada belə bir oğul tapa bilərsənmi? Yox!

CERALD. De görüm, hansı ana öz uşağının atasına ərə getməkdən imtina edib?

Belə bir ana olmayıb!

MİSSİS ARBETNOT. Nə olar, qoy mən birinci olum. Mən isə bunu etməyəcəyəm.

CERALD. Ana, sən Allaha inanırsan və mənə də bu ruhda böyütmüsən. Onda qoy sənənin inamın, o inamın ki mənə uşaqlıqda onu qanınla-canınla öyrətmisən, qoy o inamın sənə desin ki, mən düz deyirəm. Sən bunu bilirsən, sən bunu hiss edirsən.

MİSSİS ARBETNOT. Bilmirəm və hiss etmirəm də! Mən heç vaxt kilsəyə gedib diz çökməyəcəyəm və Allahdan belə bir iyrenc təhqirə – Corc Harfordla izdivaca xeyir-dua diləməyəcəyəm! Yox, mən kilsənin mənə əmr etdiyi o sözləri dilimə gətirə bilmərəm! Mən bunu istəmirəm və buna cürət edə bilmərəm! Axı mən necə and içə bilərəm ki, nifrət etdiyim adamı sevəcəyəm; axı mən necə dilimə gətirə bilərəm ki, mənə rüsvay edən bir adama hörmət edəcəyəm. Öz gücündən istifadə edib mənə günaha batıran bir kəsə itaət edəcəyimə necə and içə bilərəm? Yox!

İzdivac sevən adamların mərasimidir. İzdivac onun kimi adamın və mənim kimisinin ayini deyil! Cerald, mən hamını aldatmışam! Səni istehza və təhqirlərdən qorumaq üçün bütün dünyanı aldatmışam. Mən iyirmi il cəmiyyətə yalan demişəm. Mən cəmiyyətə həqiqəti söyləyə bilməzdim. Kim deyə bilərdi ki? Lakin mən öz xeyrim naminə Allaha yalan deyə bilmərəm və Allah qarşısında adamları da aldada bilmərəm. Yox, Cerald, heç bir mərasim, heç bir toydan söhbət belə gedə bilməz. Heç bir kilsə və qanun mənə Corc Harfordla birləşdirə bilməz! Ola bilsin ki, mən indi də onunla çox bağlıyam; mənə oğurlayaraq varlı edən bir şəxslə bağlıyam, mən öz həyatımın çirkabında qiymətli bir mirvari tapmışam, ya da mənə elə gəlir ki, bu, qiymətli mirvaridir. Ola bilər...

CERALD. İndi mən səni başa düşürəm.

MİSSİS ARBETNOT. Kişilər ananın nə olduğunu heç vaxt başa düşmürlər.

Mənim o biri qadınlardan fərqi o olub ki, onlar mənim qarşımda günahkardır; mən özüm də günahkaram ona görə ki, ağır cəza almışam və böyük rüsvayçılıq yaşamışam. Bütün bunlara baxmayaraq, mən səni doğmaq üçün ölümün gözlərinin içinə baxdım. Səni yedizdirmək üçün ölümə mübarizə aparmalı oldum. Ölüm səndən ötrü mənimlə savaşa girmişdi. Bütün qadınlar balasından ötrü ölümə mübarizə aparmalı olurlar. Ölüm sonsuz qadın kimidir, onun uşağı olmur və o məhz buna görə bizdən uşaqlarımızı almaq istəyir. Cerald, sən lüt idin, mən səni geyindirdim, sən ac idin, mən səni yedizdirdim. Bütün uzun qış gecələrini mən sənə qulluq etdim, gecə-gündüz bilmədim; əgər sevdiyini adamdan

ötrü alçaq bir işə, yaxud xidmətə gedirsənsə, o, alçaq deyil! Mən isə... Ah! Əziz oğlum, mən səni necə sevirdim! Samueli sevən Hannadan da, bəlkə, çox sevirdim! Sənin sevgiyə, qayğıya, nəvazişə ehtiyacın vardı. Çox zəif idin, səni yalnız bu sevgi xilas edə bildi. İnsanın həyatını yalnız sevgi xilas eləyə bilər. Lakin oğullar çox vaxt diqqətsiz olurlar və anaları qərəzsiz yaralayır və bizə həmişə elə gəlir ki, onlar böyüyəndə bizi qiymətləndirərlər və bizi lazımınca başa düşərlər. Lakin bu, belə deyil. Həyat onların başını özlərinə elə qarışdırır ki, onlar analarıyla yox, özlərinə bab olan, xoş gələn adamlarla dostluq edirlər... onların öz əyləncələri var – bu əyləncələrdən biz məhrum edilmişik; onların öz maraqları var – bizə bu maraqlar yaddır. Onlar tez-tez bizə qarşı ədalətsizlik edirlər, ya da həyatda rast gəldikləri çətinliklərə görə bizi günahlandırır, həyatın şirin və xoş anlarını isə bizimlə bölüşdürmürlər... İndi sənin çox dostların peyda olub, sən onların evində olmusan, onlarla birlikdə sevinmişən, mən isə öz sirrimi içimdə saxlayaraq sənin elədiklərini eləməyə cürət etməmişəm; evdə qalmışam və özümə qapanmışam, günəşdən gizlənmişəm və qaranlığa mübtəla olmuşam. Mənim o mötəbər ailələrdə nə işim vardı ki? Mənim keçmişim həmişə mənimlə olub. Sən elə bilirdin ki, mən həyatın sevinclərinə laqeydəm? Boynuma alıram: mən onlar üçün darıxırdım, lakin mən bu ləzzətlərə toxunmağa belə cürət etmirdim; düşünürdüm ki, mənim buna haqqım da yoxdur. Sən elə bilirdin ki, mənim kasıblar arasında işləməkdən xoşum gəlir. Sənə elə gəlirdi ki, bu, mənim nəсібim, vəzifəmdir. Belə deyildi! Axı mən hara gedə bilərdim? Xəstələr onların balışını düzəldən əllərdən soruşurlar ki, təmizsiniz, yoxsa çirkli? Can verən adamlar üçün fərqi yoxdur – onları öpən dodaqlar günaha batıb, ya yox? Mən hər zaman səni düşünmüşəm; mən onlara sənə lazım olmayan sevgini vermişəm; onlara məxsus olmayan hisslərimi xərcləmişəm. Sən isə düşünürdün ki, mən kilsəyə tez-tez gedirəm, başımı kilsə işlərinə həddən artıq çox qarışdırıram. Bəs hara gedə bilərdim? Allahın evi yeganə evdir ki, günahkarları sevinclə qarşılıyır; sən isə hər zaman mənim qəlbimdə idin, Cerald, hər zaman və hər yerdə! Mən hər gün, səhər-axşam Allahın evində diz çöküb yalvaranda heç vaxt öz günahlarımın bağışlanmasını diləməmişəm, peşman olduğumu da etiraf etməmişəm. Axı mən necə edəydim bunu; bu günahımın məhsulu sən idin, əziz oğlum, sən! Hətta indi, bax bu an sən mənimlə sərt davrananda belə mən peşman deyiləm. Yox! Sən mənim üçün bakirəlikdən, paklıqdan daha qiymətli sən! Mənim üçün təmizliyimi əbədi qoruyub saxlamaqdansa sənin üçün daha yaxşı, deyərdim, ən yaxşı ana olmaq daha yaxşıdır... Ah, oğlum, sən niyə bunları görə bilmirsən, niyə məni başa düşmürsən? Axı bizi mənim rüsvayçılığım birləşdirdi, mənim günahım səni mənə daha da doğmalaşdırdı, qiymətli etdi. Mən səndən ötrü qəlbimi və bədənimi satmışam, ona görə səni bu qədər sevirəm. Xahiş edirəm, məndən belə bir alçaq addımı atmağı rica eləmə. Sən mənim günahımın uşağısan, daim beləcə qal, oğlum!

CERALD. Anacan, mən bilmirdim ki, sən məni belə sevirsen. Bundan sonra mən sənə daha yaxşı oğul olacağam, söz verirəm! Biz heç vaxt bir-birimizdən ayrılmayacağıq... Lakin... ana... bu məsələdə mən heç nə edə bilmirəm. Sən gərək atama ərə gedəsən. Sən gərək onun qanuni arvadı olasan. Bu, sənə borcun və vəzifəndir!

ESTER (missis Arbetnota tərəf yüyürür və onu qucaqlayır). Yox! Yox! Lazım deyil! Bu, əslində, sizin həyatınızın ilk rüsvayçılığı olacaq. Əsl şərəfsizlik sizə ilk dəfə olaraq toxuna bilər. Atın onu, mənimlə gedək. İngiltərədən başqa da ölkələr var. Bəli, bəli, okeanın o tayında ölkələr var! Daha yaxşı, daha müdrik, daha ədalətli ölkələr var! Dünya böyük və genişdir!

MİSSİS ARBETNOT. Ooo, yox, mənim üçün dünya böyük deyil! O, mənim üçün əl içindən də kiçikdir! Yolumun üstündə isə yalnız tikanlar var!

ESTER. Belə olmaz! Biz haradasa yaşıl dərələr, şəffaf sular taparıq; əgər ağlamaq lazım gəlsə, onda birlikdə ağlayarıq! Axı biz ikimiz də onu sevirdik!

CERALD. Ester!

ESTER (onu özündən aralayır). Yox, yox, lazım deyil! Siz məni sevə bilməzsiniz! Əgər ananızı sevmirsinizsə, məni sevə bilməzsiniz! Əgər ananızın qarşısında diz çöküb ona səcdə etməirsinizsə, mənə ehtiram göstərə bilməzsiniz! Bu anada qadının bütün məşəqqətləri, iztirabları cəmləşib. Onun simasında bütün qadınlara böyük dərd üz verib.

CERALD. Ester, Ester! Bəs mən nə edim?

ESTER. Siz atanız olmuş adama hörmət edirsiniz?

CERALD. Hörmət? Mən ona nifrət edirəm. O, şərəfsiz adamdır!

ESTER. Təşəkkür edirəm, dünən siz məni onun əlindən qurtardınız.

CERALD. Boş şeydir! Sizin üçün mən ölümə də gedərəm. Lakin siz axı mənə demədiniz indi mən nə etməliyəm?

ESTER. Məgər mən indicə sizə təşəkkür etmədim. Məni qurtardığınıza görə...

CERALD. Axı indi bəs nə edim?

ESTER. Qəlbinizin səsini dinləyin, ondan soruşun, məndən yox! Mənim anam olmayıb. Mənim xilas olunması, ya da şərəfsizlik ümidinə buraxılması anam olmayıb!

MİSSİS ARBETNOT. Ah, o amansızdır! Amansız! Qoy mən gedim!

CERALD (anasının üstünə atılır, onun qarşısında diz çökür). Ana, anacan, məni bağışla! Bağışla məni, anacan, mən səhv elədim!

MİSSİS ARBETNOT. Əllərimi öpmə, onlar soyuqdur. Mənim qəlbim də soyuyub, o sınıb.

ESTER. Ah, belə deməyin, missis Arbetnot! Ürək yaralarla yaşayır. Həzz qəlbi daşa döndərə bilər, var-dövlət onu üzə bilər, lakin... dərd... kədər yox! Dərd onu sındıra bilməz! Bir də axı sizin nə dərdiniz var ki! Bu dəqiqələrdə siz ona daha çox doğmalaşdınız; siz heç vaxt bu qədər ona əziz olmamışdınız! Heç vaxt! Ona qarşı mərhəmətli olun, iltifatınızı ondan əsirgəməyin!

CERALD. Ana, sən mənə həm ana, həm də atasan! Mənə daha heç kim lazım deyil! Bütün bunları mən yalnız səndən ötrü deyirdim, yalnız səndən ötrü! Ah, ana, danışsana, heç olmasa, bir söz de! Yəni, doğrudanmı, mən bir sevgimi tapıb, o birini itirdim? Bunu mənə demə, ana! Ah, ana, sən yaman amansızsan! (Durur və hönkürtü ilə divana sərələnir.)

MİSSİS ARBETNOT (Esterə). O, özünə başqa bir sevgi tapıbmı?

ESTER. Siz ki bilirdiniz, mən onu ilk baxışdan sevmişdim.

MİSSİS ARBETNOT. Biz çox kasıbıq, qızım.

ESTER. Əgər insanı sevirərsə, o, kasıb ola bilməz! Heç kəs, heç bir insan kasıb ola bilməz! Mən öz var-dövlətimə nifrət edirəm. O, mənə mənəvi işgəncə verir. Qoy o, bu mənəvi işgəncəni mənimlə paylaşsın.

MİSSİS ARBETNOT. Axı biz rüsvay olmuşuq? Biz atılmışların sırasındayıq. Ceraldın heç rəsmi adı da yoxdur. Ataların günahı oğulların adına yazılır. Bu, Allahın qanunudur.

ESTER. Mən düz demədim. Allahın qanunu yalnız məhəbbətdir!

MİSSİS ARBETNOT (durur, Esterin əlindən tutub divanda sərələnən Ceralda sarı gəlir; Cerald başını əlləri arasına alıb, missis Arbetnot oğluna toxunur, Cerald başını qaldırır). Cerald, mən sənə atanı verə bilmərəm, amma sənin üçün arvad gətirdim.

CERALD. Ana, mən sizin heç birinizə layiq deyiləm!

MİSSİS ARBETNOT. Əgər birinci qadın gəlirsə sənın yanına, deməli, sən layiqsən buna! Cerald, sən öz arvadınla məni tərək edib getsən... hərdən məni xatırla, yaddan çıxarma məni, oğlum! Dua edəndə mənim üçün də dua et! İnsan gərək ən xoşbəxt anlarında da dua etsin! Sən isə xoşbəxt olacaqsan, əziz oğlum!

ESTER. Siz həqiqətənmı bizdən ayrılmaq istəyirsiniz?

CERALD. Ana, sən ki bizi qoyub getməyəcəksən, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Mən sizə şərəfsizlik gətirə bilərəm!

CERALD. Ana!

MİSSİS ARBETNOT. Onda bir az yanınızda qalaram! Sonrasına baxarıq, əgər istəsəniz, həmişəlik sizinlə qalaram.

ESTER (anaya). Gəlin bizimlə bağa gedək!

MİSSİS ARBETNOT. İndi yox, bir azdan.

Ester və Cerald çıxırlar. Missis Arbetnot qapıya yaxınlaşır. Divar sobasının yanında ayaq saxlayır. Güzgüyə baxır. Alisa varid olur.

ALİS. Gələn var, miledi.

MİSSİS ARBETNOT. Deyin ki, evdə yoxam! Verin görüm vizit kartını. (Kartı alır və oxuyur.) Deyin, onu qəbul edə bilmərəm.

(Lord İllinqvort daxil olur. Missis Arbetnot onu güzgüdə görür. Diksindir, lakin dönmür. Alisa çıxır.) Corc Harford, sizə bu gün nə lazımdır? Mənə deməyə sözlünüz də yoxdur! Bu evi sakit buraxın!

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, Cerald bizim haqqımızda hər şeyi bilir! Hansısa bir ortaq məxrəcə gəlməliyik; elə etməliyik ki, hər üçümüzü razı salsın. Səni əmin edirəm ki, mən ona ən yaxşı, ən səxavətli ata olacağam!

MİSSİS ARBETNOT. Oğlum hər an içəri girə bilər. Dünən gecə sizi xilas etdim. Amma bu gün çətin söz verirəm buna. Mənim oğlum çox sarsıntı keçirib, çox sarsıntılıdır. O, bu rüsvayçılığı da çox ağır keçirir, xahiş edirəm, çıxın gedin buradan.

LORD İLLİNQVORT (oturaraq). Dünənki gecə həddən artıq uğursuz bitdi. O səfeh qız, o puritan qız o səhnəni ondan ötrü düzüb-qoşdu ki, mən onu öpmək istəyim. Məgər öpüşdə pis bir şey var?

MİSSİS ARBETNOT (dönür). Öpüş bütün həyatı korlaya bilər, Corc Harford! Mən bunu bilirəm və çox yaxşı da bilirəm!

LORD İLLİNQVORT. Gəlin indi bu barədə mübahisə etməyə. Bu gün də dünən olduğu kimi bizim üçün hər şeydən vacib oğlumuzdur! Mən onu çox sevirəm; sizə də məlumdur ki – hərçənd bu, sizə qərribə də gələ bilər – mən, sadəcə, onun dünən gecə özünü aparmasına heyrət etdim. O, bir an tərəddüd etmədən o dəyməduşər qızı müdafiəyə qalxdı; mən də elə öz oğlumun belə görmək istəyirdim! Bundan başqa, məgər mənim oğlum bütün hallarda puritanı müdafiə eləməzmi? Əlbəttə eləyər. İndi baxın, mən görün nə təklif edirəm...

MİSSİS ARBETNOT. Lord İllinqvort, sizin heç bir təklifiniz mənim üçün maraqlı deyil.

LORD İLLİNQVORT. Bizim yaramaz ingilis qanunlarına görə, mən Ceraldı oğulluğa götürə bilmərəm. Lakin mən öz mirasımı ona saxlaya bilərəm. İllinqvort, əlbəttə, nəslin mülküdür, lakin bu, ev deyil, darıxdırıcı bir kazarmadır. O, Aşbini götürə bilər, ora daha gözəl yerdir, İngiltərənin şimalında yerləşən Harboro ov üçün ən gözəl yerdir, oranı da götürə bilər, ya da Müqəddəs Ceyms Skverdəki evi. Centlmenə bundan artıq nə lazımdır ki?

MİSSİS ARBETNOT. Əlbəttə, heç bir şey!

LORD İLLİNQVORT. Titula gəlinə isə bizim demokratik zəmanədə o maneədir. Mən, sadəcə, Corc Harford olanda hər şeyim vardı; nə istəyirdim, hər şey edirdim. İndi isə mənim yalnız başqalarının arzuladığı bircə şeyim var; bu isə daha xoşagəlməz bir şeydir. Buna görə də mən təklif edirəm ki...

MİSSİS ARBETNOT. Axı mən sizə dedim, sizin təklifiniz məni maraqlandırmır. Xahiş edirəm çıxıb gedəsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Oğlan yarım il sizinlə, yarım il də mənimlə yaşayar. Bu, ədalətli olar, mənə. Siz maddi yardım alarsınız, nə qədər istəsəniz, harada istəsəniz yaşaya bilərsiniz. Sizin keçmişinizə gəlinə isə o barədə heç kəs heç nə

bilmir; məndən və Ceralddan başqa. Hə, əlbəttə, o ağpaltarlı puritan qızdan başqa. O, bu barədə danışa bilməz; onu öpmək istəyən barədə də susacaq! O zaman qadınlar onu axmaq hesab edəcək, kişilər isə dəyməduşər! Siz də heç nədən qorxmayacaqsınız! Nədən qorxacaqsınız ki?! Mənim Ceralddan başqa varisim olmayacaq axı! Bir də axı, bəlkə, mən özüm də evləndim!

MİSSİS ARBETNOT. Siz gecikmisiniz. Mənim oğluma lazım deyilsiniz. Biz sizsiz də keçinərik!

LORD İLLİNQVORT. Siz nə demək istəyirsiniz, Reyçel?

MİSSİS ARBETNOT. Ceraldın karyerası üçün siz artıq lazım deyilsiniz ona. İndi siz artıq adamsınız.

LORD İLLİNQVORT. Başa düşürəm.

MİSSİS ARBETNOT. Pəncərədən baxın. (Lord İllinqvort durub pəncərəyə yaxınlaşır.) Yaxşı olar ki, onların gözüne görünməyəsınız. Xoşagəlməz xatirələri oyatmayın. (Lord İllinqvort heyrdən kənara çəkilir.) Cerald o qızı sevir. Onlar bir-birini sevir. Biz sizdən qurtulduq. İndi buradan çıxıb getmək istəyirik.

LORD İLLİNQVORT. Hara?

MİSSİS ARBETNOT. Sizə deməyəcəyik; əgər axtarıb-eləsəniz, biz sizi tanımayacağıq. Məncə, bu, sizi təəccübləndirir? Bəs siz dodaqlarını öpüslə zəhərləmək istədiyiniz o qızdan, həyatını rüsvayçılıqla ördüyünüz o gəncdən, namusunu ləkələdiyiniz o anadan nə gözləyirdiniz?

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz necə də amansız olmusunuz!

MİSSİS ARBETNOT. Bir vaxtlar həddən artıq yumsaq, həlim idim. İndi mənim üçün belə yaxşıdır. Dəyişmişəm.

LORD İLLİNQVORT. O vaxt mən çox cavan idim. Biz kişilər həyatı çox erkən tanımağa başlayırıq.

MİSSİS ARBETNOT. Biz qadınlar isə həyatı çox gec başa düşürük. Bax qadınla kişi arasında fərq də bundadır.

Pauza.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, mən oğlumsuz yaşaya bilmərəm. Ola bilsin, mənim pullarım ona lazım olmasın. Ola bilsin, mənim özüm də ona lazım deyiləm; amma onsuz mən yaşaya bilmərəm. Reyçel, xahiş edirəm bizim yaxınlaşmağımıza kömək edin. Əgər istəsəniz, siz bunu edə bilərsiniz. (Gözü stolun üstündəki məktuba sataşır.)

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlumun həyatında sizin yeriniz yoxdur. Siz onun üçün maraqlı deyilsiniz.

LORD İLLİNQVORT. Onda nə üçün bəs o, mənə məktub yazır?

MİSSİS ARBETNOT. Anlamadım...

LORD İLLİNQVORT. Bu məktub nədir belə? (Məktubu götürüb göstərir.)

MİSSİS ARBETNOT. Bu.... hə.... belə... boş bir şeydir. Verin onu mənə.

LORD İLLİNQVORT. Axı o, mənə yazılıb.

MİSSİS ARBETNOT. Məktubu açmayın. Qadağan edirəm sizə...

LORD İLLİNQVORT. Hm. Ceraldın xəttidir....

MİSSİS ARBETNOT. Bu məktub sizin əlinizə düşməməli idi. Bu məktubu səhər yazmışdı, məndən xəbərsiz. İndi isə peşman olub yazdığına, çox peşman olub! Onu açmaq olmaz. İcazə vermirəm sizə. Verin bura məktubu.

LORD İLLİNQVORT. Məktub mənədir, deməli, mənimkidir. (Açıq, oturub tələsmədən məktubu oxuyur.)

Missis Arbetnot gözlərini bir an belə ondan çəkmir.

LORD İLLİNQVORT. Reyçel, siz, yəqin ki, bu məktubu oxumusunuz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox! Oxumamışam!

LORD İLLİNQVORT. Bilirsiniz nədən yazıb?

MİSSİS ARBETNOT. Bilirəm.

LORD İLLİNQVORT. Mən onun yazdıqları ilə heç cür razılaşa bilmərəm. Guya, mən sizinlə evlənməliyəm. Mən buna qəti etiraz edirəm. Lakin oğlumu qaytarmaq üçün, bəli, mən buna gedərəm, sizinlə evlənməyə hazırım. Razıyam, Reyçel və sizə də ömrüm boyu hörmət eləməyə hazırım, öz arvadım kimi ehtiram göstərməyə hazırım. Mən sizinlə evlənərəm. Sizə münasib olan vaxtda evlənərəm. Söz verirəm sizə.

MİSSİS ARBETNOT. Siz artıq bir dəfə söz vermişdiniz. Yerinə yetirmədiniz.

LORD İLLİNQVORT. İndi and içirəm, yerinə yetirəcəyəm və bu, sizə sübut edəcək ki, mən oğlumu sevirəm, özü də heç də sizdən az sevmirəm. Reyçel, mən sizinlə evlənən zaman gərək bütün mənəşə və şöhrətpərəstlik niyyətlərimdən əl çəkim; bütün ali plan və niyyətlərimdən imtina edim, əlbəttə, əgər şöhrətpərəstliyi, mənəşəbi ali niyyət saymaq olarsa...

MİSSİS ARBETNOT. Mən sizin təklifi qəbul edə bilmərəm, lord İllinqvort!

LORD İLLİNQVORT. Siz zarafat edirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Yox, zarafat eləmirəm, ciddi deyirəm.

LORD İLLİNQVORT. Səbəb?

MİSSİS ARBETNOT. Mən artıq səbəbini oğluma izah eləmişəm.

LORD İLLİNQVORT. Yəqin, nəşə sentimental bir izahat olub, eləmi? Siz qadınlar yalnız hisslə və hissiyyatınıza görə yaşayırsınız. Sizin heç bir həyat fəlsəfəniz yoxdur.

MİSSİS ARBETNOT. Bəli, düz deyirsiniz. Biz hissimizlə yaşayırıq, hissiyata görə yaşayırıq. İstəsəniz, lap ehtirasla yaşayırıq, ehtiraslara görə yaşayırıq. Mənim iki ehtirasım var, lord İllinqvort: oğluma sevgim və sizə nifrətim! Onları öldürə bilməzsiniz! Biri o birindən qidalanır.

LORD İLLİNQVORT. O, necə sevgidir ki, nifrəti özünə doğma qardaş sayır?
MİSSİS ARBETNOT. O sevgi Ceralda olan sevgidir! Siz bunu qorxunc hesab edirsinizmi? Nə olar, bu, qorxunc sevgidir. Bütün sevgilər qorxuncdur! Bütün sevgilər faciədir! Mən sizi nə vaxtsa sevirdim, lord İllinqvort. Ah, sizi sevmək qadın üçün necə böyük faciədir!

LORD İLLİNQVORT. Yaxşı, siz, doğrudanmı, mənə ərə gəlməkdən imtina edirsiniz?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli!

LORD İLLİNQVORT. Ona görə ki, mənə nifrət edirsiniz, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Bəli!

LORD İLLİNQVORT. Və mənim oğlum da mənə nifrət edir, eləmi?

MİSSİS ARBETNOT. Yox!

LORD İLLİNQVORT. Mən buna sevinirəm, Reyçel!

MİSSİS ARBETNOT. O, sadəcə olaraq, sizə həqarətlə baxır!

LORD İLLİNQVORT. Çox təəssüf! Mən ona heyifsilənirəm, çox heyifsilənirəm!

MİSSİS ARBETNOT. Özünüzü aldatmayın, Corc! Uşaqlar əvvəlcə valideynləri sevirlər, böyüyəndə isə onları mühakimə edirlər. Və demək olar ki, valideynləri heç vaxt bağışlamırlar.

LORD İLLİNQVORT (məktubu çox yavaş-yavaş təzədən oxuyur). İcazə verin soruşum: bu gözəl məktubu, ruhsal məktubu yazan uşağın fikrini necə dəyişdirdiniz? Onu buna necə inandırdınız?

MİSSİS ARBETNOT. Mən yox, o birisi inandırdı.

LORD İLLİNQVORT. Kimdir o nümunəvi məxluq?

MİSSİS ARBETNOT. O puritan qadın, lord İllinqvort. (pauza)

LORD İLLİNQVORT (qaşqabağını sallayır, sonra yerindən durub stola yaxınlaşır; stolun üstündə onun şlyapası və əlcəkləri var, o əlcəklərdən birini götürür; missis Arbetnot da stolun yanında dayanıb). Görürəm, burada mənlik bir iş yoxdur, Reyçel!

MİSSİS ARBETNOT. Elədir!

LORD İLLİNQVORT. Bu, son görüşdür, hə?

MİSSİS ARBETNOT. Zənnimcə, həmişəlik vidalaşmaqdır, lord İllinqvort!

LORD İLLİNQVORT. Necə qəribədir! O gecə yadıma düşür, sizin məndən ayrılıb getdiyiniz gecə! Bu anlarda sizin üzünüzdəki ifadələr eynilə o gecəki ifadələri xatırlatdı mənə! O dodaqlar da o gecəki dodaqlar kimidir, bir-birinə sıxılıb. Düz sözümdür, Reyçel! Məni heç bir qadın sizin kimi sevməyib! Siz özünüzü mənə təzə-tər çiçək kimi bağışladınız, mən o çiçəklə nə istəsəydim, edə bilirdim. Siz dünyanın ən gözəl oyuncağı, ən cazibəli, məftunedici qısa romanı... (Saatını çıxarır.) İkiyə on beş dəqiqə qalıb! Hanstentongilə getmək lazımdır! Mən sizi bir daha görməyəcəyəm! Mən, həqiqətən, çox təəssüf edirəm! Öz sevgilinə öz

zümərənin arasında rast gəlmək adama qərribə gəlir; öz arvadının həmin zümərədə belə yüksək ehtirama layiq olması...

Missis Arbetnot əlcəyi götürüb lord İllinqvortun sifətinə çırpır. Lord İllinqvort utandığından qızarıb geri çəkilir, sarsılır. Sonra özünü ələ alıb pəncərəyə yaxınlaşır, oğluna baxır, ah çəkib otaqdan çıxır.

MİSSİS ARBETNOT (hökürtü vurur və divana yığılır). Bunu o deyə bilərdi! O deyə bilərdi bunu!

Cerald və Ester bağdan qayıdıb gəlirlər.

CERALD. Anacan, əzizim! Sən niyə gəlmədin bağa? Özümüz gəldik sənə dalınca! Ana, sən ağlamısan? (Diz çökür qarşısında.)

MİSSİS ARBETNOT. Mənim oğlum! Mənim əziz balam! Yavrum mənim! (Əlini oğlunun saçlarında gəzdirir.)

ESTER (onlara yaxınlaşır). İndi sizin iki uşağınız var. İcazə verin, mən də sizin qızınız olum.

MİSSİS ARBETNOT (qıza baxır). Bəs siz istəyirsinizmi ki, mən sizin ananız olum?

ESTER. Mən yalnız elə bunu istəyirəm, tək bircə sizi istəyirəm; tanıdığım bütün qadınlar arasından sizi ana kimi istəyirəm!

Onlar üçü də qucaqlaşmış bağa gedir. Cerald stola yaxınlaşmış şlyapasını götürmək istəyir. Lord İllinqvortun döşəməyə düşmüş əlcəyini görür və onu yerdən qaldırır.

CERALD. Ana, bu əlcək kimindir? Sənin qonağın vardı? O kim idi?

MİSSİS ARBETNOT (dönüb oğluna baxır). Ooo, heç kim, oğlum!

Əhəmiyyətsizdir onun barəsində danışmaq! Diqqətəlayiq olmayan bir adam idi!

Pərdə.

Son.